

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Det handlar inte om sex

- En diskursiv analys av socialarbetares syn på prostitution och prostitutionens aktörer

SOCIONOMPROGRAMMET

C-uppsats

Francisca Mateu & Emma Täck

Handledare: Annelie Siring

Vårterminen 2011

Abstract

Titel: Det handlar inte om sex – En diskursiv analys av socialarbetares syn på prostitution och prostitutionens aktörer

Författare: Francisca Mateu och Emma Täck

Nyckelord: Prostitution, socialarbetare, diskursanalys

Vårt syfte med den här uppsatsen har varit att lyfta och problematisera bilden av prostitution och dess aktörer bland socialarbetare. Våra forskningsfrågor har rört hur socialarbetare beskriver prostitutionen och dess aktörer utifrån orsaker, motiv och konsekvenser samt utifrån kön, sexualitet, klass och kultur. Dessutom har vi undersökt vilka föreställningar de utgår från i sina beskrivningar. Vi har intervjuat sju stycken socialarbetare som arbetar eller har arbetat med prostitutionens aktörer, inom socialtjänsten i Göteborg och Malmö. Vi har gjort en diskursivt inspirerad analys, och vår teoretiska tolkningsram har utgått ifrån queerteori och socialkonstruktivism för att svara på våra forskningsfrågor. I vårt material har vi kunnat se två övergripande diskurser i socialarbetarnas beskrivningar av prostitutionen och aktörerna. Dels finns det vad vi har kallat för den *allmänna diskursen*, som socialarbetarna oftast utgår ifrån, där prostitutionen framställs som ett problematiskt fenomen och bekymmersamt för aktörerna. Dels används också vad vi har kallat för en *motdiskurs*, där socialarbetarna försöker undvika att uppfattas som moraliserande genom att värja sig mot den allmänna diskursen. Både sexköpare och sexsäljare beskrivs utifrån ett antal bakgrundsvariabler, där det oftast finns någon form av trauma i botten, som kan vara orsaken till varför de köper/säljer sex. Skillnaden är att säljarna enbart beskrivs utifrån dessa bakgrundsvariabler, medan köparna även beskrivs som personer med egenskaper, familj etc. Prostitutionen ses som ett väldigt komplext fenomen och socialarbetarna beskriver det både utifrån en strukturell nivå (t.ex. politiska, sociala och moraliska dimensioner samt olika maktstrukturer), en relationell nivå men främst utifrån en individnivå med individuella orsaksförklaringar. Socialarbetarnas diskurs kring prostitution ser annorlunda ut beroende på vilken kulturell kontext den placeras i. Socialarbetarna kopplar även ihop en kulturs jämställdhetsutveckling med prostitutionens omfattning, och menar att ju mer jämställt det är mellan män och kvinnor i ett samhälle desto mindre prostitution.

Förord

Först och främst vill vi tacka alla de socialarbetare som har tagit sig tid att låta oss intervjua dem. Utan er hade den här uppsatsen aldrig blivit gjord! Det har varit jättekul och intressant att träffa er och ta del av era tankar. Vi är oerhört tacksamma för att ni kunde ställa upp!

Vi vill också rikta ett stort tack till vår fenomenala handledare Annelie Siring, som har varit en klippa på alla sätt! Tack för din inspiration, dina tips och råd, ditt engagemang och alla skratt. Din handledning har varit ett sant nöje!

Slutligen vill vi tacka oss själva och varandra för ett utmärkt samarbete. Aldrig hade vi kunnat tro att det kunde vara så roligt att skriva en c-uppsats!

Francisca Mateu & Emma Täck

Innehållsförteckning

1 Inledning	s.5
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	s.5
1.2 Bakgrund.....	s.6
1.2.1 Olika länders förhållningssätt till prostitution	s.7
1.2.2 Olika former av prostitution i Sverige	s.7
1.2.3 Synen på aktörerna inom prostitutionen	s.8
1.3 Begrepp och definitioner	s.9
1.4 Avgränsningar.....	s.10
1.5 Socialarbetarnas arbetsplatser.....	s.10
1.6 Förförståelse av undersökningsområdet	s.11
1.7 Disposition	s.11
2 Forskningsläge	s.12
2.1 En radikalfeministisk beskrivning av prostitution	s.12
2.2 Vilka är det som köper sex?.....	s.13
2.3 Vilka är det som säljer sex?	s.14
2.4 Professionellas beskrivning av prostitution	s.15
3 Teoretiska perspektiv	s.16
3.1 Socialkonstruktivism	s.16
3.2 Queerteorier	s.17
3.2.1 Den sexuella värdehierarkin	s.18
3.3 Diskursanalys.....	s.19
4 Metod	s.21
4.1 Val av metod	s.21
4.2 Enskilda intervjuer	s.21
4.2.1 Urval	s.21
4.2.2 Genomförande	s.22
4.2.3 Bearbetning av materialet	s.23
4.2.4 Redovisning av resultat och analys.....	s.23
4.3 Analysmetod	s.24
4.4 Litteratur- och materialsökning	s.25
4.5 Etiska aspekter	s.25
4.6 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	s.26
5 Resultat och analys	s.26
5.1 Vem som helst?.....	s.27
5.1.1 Sexsäljare	s.27
5.1.2 Sexköpare.....	s.29
5.2 Vad handlar det om?	s.31
5.2.1 Det handlar inte om sex	s.31
5.2.2 Verkligheten hinner ikapp	s.36

5.2.3 Konsekvenser	s.38
5.3 Den kulturella dimensionen	s.39
6 Sammanfattning med fokus på forskningsfrågorna	s.41
7 Slutdiskussion	s.42
Källförteckning.....	s.44
Bilaga 1	s.47
Bilaga 2.....	s.48

1 Inledning

Varför kan man inte vara både *mot* de problem som finns i samband med prostitution, och *för* de sexsäljare som vill förbättra sina arbetsvillkor, komma till rätta med problemen, och få erkännande och respekt av ett samhälle som är alltför piggt på att behandla dem antingen som lurade oförmögna offer eller som könspolitiska förrädare?

Don Kulick (*bang*, 2004:37)

Ser man bara individuella friheter och inte några kollektiva i den här frågan är det givet att man är för sexköp och individers rätt till oinskränkt prostitution. Jag tycker dock att prostitution rör mer än bara de direkt inblandade. Individuell frihet måste alltså här vägas mot den kollektiva ofriheten som består av att kvinnor fortfarande ses som objekt som kan köpas på en sexmarknad. Det drabbar alla kvinnor.

Ursula Berge (*bang*, 2004:38)

När det talas om prostitution i debatter av olika slag, görs det enligt Svanström (2004:294f) utifrån humanitära, moraliska, arbetsrättsliga och feministiska utgångspunkter. Ofta handlar det om kvinnors fria val, är prostitution alltid ofrivilligt? Eller finns det situationer då kvinnor väljer att prostituera sig? Debatten kring prostitution, fortsätter Svanström, har en väldigt stark uppdelning i för och emot. De som är emot prostitution menar att det är exploatering av kvinnor, att det återspeglar könsmaktsordningen i samhället och att det därför inte kan finnas frivillig prostitution då kvinnor är strukturellt underordnade män. De som är för prostitution anser att frivillig prostitution är möjlig där man väljer det som ett yrke, att kvinnor själva ska få bestämma vad de ska göra med sina kroppar samt att man bör ta hänsyn till vad de som befinner sig i prostitution vill och inte göra de till offer (Svanström, 2004).

Dessa föreställningar om prostitution och dess aktörer, som i väsentlig utsträckning delar upp ståndpunkterna i positioner *för* eller *emot*, finns hos de flesta aktörer och debattörer i samhället. I ljuset av detta började vi fundera på hur de som har särskilt god kännedom om prostitutionsfältet, det vill säga socialarbetare i kommunens prostitutionsgrupper, talade om fenomenet. Vi blev bland annat nyfikna på deras beskrivningar av prostitutionen på en generell nivå, hur de omtalade aktörerna, vilka orsaker till och konsekvenser av prostitutionen som de pekade ut. Kort sagt – vad utgör egentligen försäljning och köp av sex för typ av fenomen, och inte minst vilken betydelse ges dessa handlingar, enligt dem som genom sin profession dagligen arbetar med fältet?

Detta är alltså en studie om de diskurser som socialarbetare i prostitutionsgrupperna använder sig av när de skall förklara, vad som enligt vissa debattörer kan betraktas som ett av samtidens mer laddade fenomen. För att göra vårt intresse forskningsbart har vi utgått från nedanstående syfte och forskningsfrågor.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Vårt syfte är att lyfta och problematisera bilden av prostitution och dess aktörer bland socialarbetare. Vi kommer att utgå från följande forskningsfrågor:

- Hur beskriver socialarbetare prostitution som fenomen och dess aktörer utifrån orsaker, motiv och konsekvenser?

- Hur beskriver socialarbetare prostitution och dess aktörer utifrån kön, sexualitet, klass och kultur?
- Vilka föreställningar utgår socialarbetarna från i sina beskrivningar (exempelvis politiska, vetenskapliga eller moraliska)?

1.2 Bakgrund

Som synes i inledningen går debatterna ibland heta inom det sexualpolitiska området och kanske framför allt när det gäller prostitution, som periodvis är ett flitigt debatterat ämne. Borg m.fl. (1981:583), beskriver i sin prostitutionsrapport två olika sexideologier där den första är en sexuell restriktivitet som har starka sexualfientliga drag. Kvinnors sexualitet har inom den här ideologin överhuvudtaget inte erkänts, medan männens sexualitet till viss del erkänns men karaktäriseras av en inskränkt och skuldbelagd syn. Ett nyare synsätt, som Borg m.fl. också tar upp, är att betrakta sexualitet som vilken annan vara som helst, där författarna tolkar sexualiteten som ett rent kapitalintresse som styrs av kommersiella krafter. Det senare synsättet som i dagens debatt ofta kallas för en liberal diskurs om prostitution, har kritiserats av flera skribenter. Bland annat skriver journalisten Kajsa Ekis Ekman (2010:41) i sin bok *Varat och Varan*, att den liberala diskursens hyllande av (den kvinnliga) sexarbetaren negligerar de könsmaktsförhållanden som hon menar är prostitutionens egentliga drivkraft, alltså långt ifrån den liberala diskursens argument om kvinnans fria val att sälja sex. Även Borg m.fl. (1981:578f) menar att prostitution, till syende och sist handlar om exploatering av kvinnan och att ytliggöra den manliga sexualiteten.

Enligt socialantropolog och debattör Don Kulick (2005:76), är den allmänna attityden till sex i Sverige ansedd som liberal och ingen ifrågasätter egentligen uppfattningen om att sex är något bra, något sunt. I jämförelse med andra länder ses Sverige ofta som ett fördomsfritt och öppet land när det kommer till synen på sex. Men detta gäller inte all sex. För att slippa fördömanden och oroad blickar krävs det, enligt Kulick, att man håller sig till ”god” sex. Han definierar god sex som *att det måste röra sig om socialt godkända, ömsesidigt tillfredsställande sexuella relationer mellan två (bara två) vuxna eller unga vuxna som är mer eller mindre exakt socialt jämlika* (Kulick, 2005:76). Han menar att detta synsätt omedelbart underkänner sexuella aktiviteter såsom gruppsex, sadomasochistiskt rollspel och de sexuella möten som sker i s.k. bastuklubbar. Även prostitution faller enligt honom utanför ramen kring vad som är god sex och ses istället som något staten måste bekämpa.

Även Gayle Rubin (1985/1992:151f), menar att olika sexuella aktiviteter är olika accepterade. Hon beskriver en hierarkisk modell där det ”goda” sexet står högst i hierarkin och det innebär inomäktenskapligt sex med ett reproduktivt syfte, följt av ogifta monogama heterosexuella relationer, samt övrigt heterosexuellt sex. Längst ner menar Rubin, att det finns transpersoner, fetischister, sadomasochister och sexarbetare.

De aktiviteter som inte accepteras som god sex ses, enligt Kulick (2005:76), som alarmerande och kopplas ofta ihop med exploatering och övergrepp. För att bemöta denna oro och säkerställa det allmänna bästa, menar han att Sverige har upprättat några av Europas mest

långtgående sexuallagar. Den mest uppmärksammade lagen är den s.k. sexköpslagen¹ från 1999 (Kulick, 2005:77f).

1.2.1 Olika länders förhållningssätt till prostitution

I det betänkandet som hade i uppgift att utvärdera sexköpslagen och som presenterades i juli 2010, skriver man att sexköpslagen infördes i syfte att bekämpa prostitution, då det betraktades som ett angeläget samhällsligt intresse eftersom *det i ett jämställt samhälle är ovärdigt och oacceptabelt att män skaffar sig tillfälliga sexuella förbindelser med kvinnor mot ersättning* (SOU 2010:49 s.12). Sexköpslagen sågs också som ett moraliskt ställningstagande där den offentliga hållningen angående prostitution i Sverige skulle framhållas gentemot omvärlden (SOU 2010:49). En viktig dimension i den argumentation som förespråkade en sådan lagstiftning var den radikalfeministiska diskursen som tolkar all prostitution som ett uttryck för kvinnors strukturella underordning (Svanström, 2004:302, 304).

Att enbart kriminalisera köparen var unikt och sexköpslagen fick därför stor uppmärksamhet runt om i världen. I en rapport av Brottsförebyggande rådet (2000:4) menar man att man kan skilja på länder med en tillåtande och länder med en förbjudande sexual- eller prostitutionspolitik. I tillåtande länder, exempelvis Tyskland och Nederländerna, är prostitution accepterat men tillåts bara under kontrollerade former. Sverige hör till den förbjudande inriktningen där målet är att bekämpa prostitution. Även Norge tillhör numera de förbjudande länderna, eftersom de också har en lagstiftning som kriminaliserar köparen. Vanligtvis är dock både köparen och säljaren kriminaliserad i de förbjudande länderna, t.ex. Ryssland och delar av USA. Vissa länder, såsom Danmark och England, har tillämpat ett slags mellanläge där endast koppleri är förbjudet (BRÅ-rapport 2000:4).

1.2.2 Olika former av prostitution i Sverige

När det pratas om prostitution i olika sammanhang framställs fenomenet nästan utan undantag som heterosexuellt där kvinnor är säljare och män köpare (Siring, 2008:335). Borg m.fl. (1981:51f) menade att detta är den form av prostitution som är vanligast i Sverige, men slog också fast att det finns fyra grundläggande typer av prostitution vars existenser är möjliga. Dessa är (1) heterosexuell prostitution med mannen som köpare och kvinnan som säljare, (2) manlig homosexuell prostitution, (3) kvinnlig homosexuell prostitution samt (4) heterosexuell prostitution med kvinnan som köpare och mannen som säljare. Borg m.fl. (1981:51) menade att det är viktigt att inte ta en viss prostitution för given utan istället titta på varför just den/de typerna är dominanta i ett visst samhälle och varför de andra inte är det.

I prostitutionsutredningen *Könshandel* från 1995 (SOU 1995:15) diskuterades och föreslogs att även homosexuell prostitution skulle omfattas av sexköpslagen, men diskussionen var inte utifrån ett jämställdhetsperspektiv utan utifrån att risken för HIV-smitta är hög inom denna prostitutionsgrupp. När det pratas om homosexuell prostitution i utredningen, beskrivs det,

---

¹ 2005 flyttades sexköpslagen till brottsbalken 6 kap. 11§, lagtexten lyder:
*Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader.
Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.*

enligt Siring (2008:336), som en blandning mellan affärsverksamhet och utlevda sexfantasier vilket aldrig skulle förekomma i den heterosexuella prostitutionen.

Vad gäller prostitution bland ungdomar finns det ett flertal studier där det framkommer att det är fler unga pojkar, än unga flickor som har erfarenheter av att sälja sex (Holmström, 2008:313). I en studie gjord av Kuosmanen (2008:376) framkommer det att i princip lika många män som kvinnor någon gång har sålt sex till motsatt kön (d.v.s. heterosexuell prostitution). Detta är den enda undersökningen vi har sett som nämner prostitution där kvinnor köper sex av män. Däremot förs ingen vidare diskussion utan man lämnar resultatet därhän. Vad gäller kvinnlig homosexuell prostitution, har vi kring det inte hittat någon forskning alls från Sverige. Kriminologen Eva Tiby presenterade 1995 (SOU 1995:17) ett delbetänkande om homosexuell prostitution, men talade där huvudsakligen om män. Hon berörde dock kvinnor som säljer och köper sex av kvinnor, men menade att avsaknaden av studier, såväl internationellt som nationellt, gjorde fenomenet omöjligt att utreda.

1.2.3 Synen på aktörerna inom prostitutionen

Synen på aktörerna inom prostitutionen har förändrats över tid. Vad gäller sexköpare pratar Kulick (2005:82) om en patologisering som har pågått sedan 1970-talet, då 1960-talets sexliberalism på allvar började kritiseras. Under 60-talet pratades det inte särskilt mycket om prostitution och dess aktörer, men när så gjordes framställdes ofta prostitution som ett positivt alternativ för män med olika funktionshinder eller tillhörande någon sexuell minoritet. Genom att gå till prostituerade kunde även de ha ett tillfredsställande sexliv. Under 70-talet, fortsätter Kulick, dök dock en skarp feministisk kritik upp mot prostitution och krav på en kriminalisering av fenomenet utvecklades. Vad gäller sexköparna sågs dessa emellertid som "vanliga" män, inte nämnvärt annorlunda jämfört med andra (Kulick, 2005).

Den tidigare nämnda prostitutionsrapporten som publicerades 1981 av Borg m.fl., utgick i många delar från ett radikalfeministiskt perspektiv där maktförhållandena mellan könen utgjorde en av de viktigaste analysdimensionerna och där man för första gången började dela in de sexköpande männen i olika klassificeringar. Författarna menade fortfarande att det var "vanliga" män som köpte sex och att prostitution var en kollektiv mansfråga, i och med att det var män från alla samhällsklasser och med skilda motiv som köpte sex. Klassificeringarna skedde med utgångspunkt i männens olika motiv där man delade in dem i två huvudgrupper. Den första gruppen bestod av män som befann sig i mer eller mindre stabila förhållanden och köpte sex för att få "något annat", exempel på motiv här är särskilda sexuella önskemål och kravlös sex. Den andra gruppen bestod av män som upplevde sig ha problem med att få kontakt med kvinnor, exempel på motiv här är isolering och fysiskt eller psykiskt handikapp (Borg m.fl., 1981:321-327).

År 1996 kom boken *Könsköparna: Varför går män till prostituerade?* av Sandell m.fl. Här målas fem typexempel upp av män som köper sex utifrån deras sexuella nätverk. Varje typ beskrivs utifrån egenskaper, bakgrund och relationer och i slutet av boken rekommenderas specifika åtgärder för varje kategori, exempelvis manlighetsträning och familjerådgivning (Sandell m.fl. 1996).

Hedin och Månsson (1998:61ff) skriver i *Vägen ut!* om de sexsäljande kvinnornas väg ut ur prostitutionen. Under 1800-talet bestod, enligt dem, forskningen kring prostitutionen av att söka sanningen bakom de prostituerade kvinnornas patologiska drivkraft som gjorde de till skökor. Omoralen bakom deras beteende skulle beläggas vetenskapligt, man skulle identifiera det patologiska, mäta och klassificera det. Huvudsakligen var det läkare som stod bakom denna forskning fram till den senare hälften av 1900-talet, då samhällsforskare och beteendevetare tog över prostitutionsforskningen (Hedin & Månsson, 1998).

Holmström (2008:304f) skriver att mellan åren 1847 och 1918 skrevs prostituerade kvinnor i Stockholm och vissa andra städer i Sverige, in som ”offentliga kvinnor” för att reglera prostitutionen kommunalt, den så kallade *reglementeringen*. Det innebar att dessa kvinnor tvingades till att följa vissa regler rörande exempelvis bostadsförhållanden, läkarundersökningar och uppträdande på allmän plats. Efter avregleringen av reglementeringssystemet var det svårare att skapa sig en överblick över situationen. Prostitutionen i Sverige började på 1970-talet att uppmärksammas allt mer som ett socialt problem och en välfärdsfråga (Holmström, 2008:305). På 1970-talet kom, enligt Hedin och Månsson (1998:64f), vändpunkten inom prostitutionsforskningen då ”traumat” eller ”den traumatiska upplevelsen” introducerades av forskarna, som än idag ses som en viktig faktor inom området. Detta ses, fortsätter Hedin och Månsson, som ett paradigmskifte inom prostitutionsforskningen, då synen på sexsäljare (läs: kvinnor) och orsakerna till att de sålde sex försköts från patologiska och klassbestämda (osedliga) egenskaper, till att istället förklaras med traumatiska upplevelser innan inträdet i prostitutionen. Skuldbördan ansågs i och med detta att lyftas från de prostituerade kvinnorna, som inte längre sågs som ensam ansvariga för prostitutionen som fenomen. Intresset för köparens (mannens) roll i prostitutionen ökade också (Hedin & Månsson, 1998).

Efter detta söktes orsakerna till varför vissa kvinnor hamnar i prostitutionen och säljer sex. Hedin och Månsson (1998:71ff), redovisar att kvinnorna i deras material ofta hade haft en problematisk uppväxt. Det handlade främst om sexuella övergrepp och anhörigas svek, men också i vissa fall, missbruk i familjen, misshandel eller fattigdom.

I den nämnda SOU-rapporten från 1995, beskrivs sexsäljarna ofta som att de på många olika sätt har haft en tuff uppväxt, då självrespekten berövats och självbilden blivit negativ. Hälften av kvinnorna som befinner sig i gatuprostitutionen missbrukar alkohol eller narkotika, vissa har psykiska störningar och erfarenheter av sexuella övergrepp (SOU 1995:15). Dodillet (2009:331f) anser att kvinnor som säljer sex enbart ses som offer i Sverige och att det kan skapa en uppgivenhet hos dessa kvinnor, medan Ekis Ekman (2010:33), anser att ett tabubeläggande av ordet offer innebär att legitimera klassklyftor och ojämlikheter mellan könen.

1.3 Begrepp och definitioner

Prostitution: Då vi har valt att titta på just hur socialarbetare ser på prostitution kommer ett antal olika definitioner av begreppet att finnas med i uppsatsen. Hur man ska definiera prostitution finns det många olika åsikter om. Det talas om fenomenet som alltifrån ett yrke till ett uttryck för ett patriarkalt och ojämnt samhälle (Svanström, 2004:394ff). I

Nationalencyklopedin definieras prostitution som ett *utbudande av sexuella tjänster mot betalning*. Det påpekas också att den vanligaste typen av prostitution är kvinnor som utbjuder sig till män men att även manlig prostitution åt både kvinnor och andra män förekommer (www.ne.se). Sveriges officiella definition utgår från prostitutionsutredningens betänkande från 1995 som bygger på definitionen i SOU 1981:71, *Enligt den förra prostitutionsutredningen förelåg prostitution när minst två parter sålde respektive köpte sexuella tjänster mot (vanligen) ekonomisk ersättning, som utgjorde en förutsättning för den sexuella tjänsten* (SOU 1995:15, s.15).

Sexsäljare/prostituerad: Termen prostituerad har både diskuterats och kritiserats runt om i världen. Östergren menar att begreppet knyts till ett passivt varande och en identitet snarare än till ett aktivt handlande. Sexsäljare är en term som istället fokuserar på själva agerandet/görandet och är det begrepp vi kommer att använda oss av i den här uppsatsen (Östergren, 2006:48f). Vid vissa tillfällen kommer vi enbart att skriva säljare.

Sexköpare/könsköpare: I boken *Könsköparna: Varför går män till prostituerade?* (1996), används främst könsköpare om de män som köper sexuella tjänster. Växelvis används också sexköpare eller män som köper sexuella tjänster. Vi kommer att använda oss av sexköpare i den här uppsatsen, då vi anser att det bäst förklarar vad det handlar om; en individ som köper sex. Även här kommer vi ibland enbart att skriva köpare. Sexköpare är även det begrepp som används av utredarna i det statliga betänkandet om sexköpslagen (SOU 2010:49).

1.4 Avgränsningar

Vi kommer först och främst att koncentrera oss på själva diskursen, eller diskurserna, kring prostitution och dess aktörer, hur man talar kring det och vilken bild, eller vilka bilder, som finns. Konsekvenserna av diskursen för aktörerna inom prostitutionen, hur intressant det än vore att titta på, finns det tyvärr inget utrymme till i den här uppsatsen. Vi kommer, med hänsyn till vår utbildning och vårt eget intresse, att undersöka hur just socialarbetare som arbetar med prostitution ser på ämnet, och avgränsar oss därmed från andra myndighetspersoner inom exempelvis polis och sjukvård. I Sverige finns det socialarbetare som jobbar specifikt med prostitution inom socialtjänsten i Stockholm, Göteborg och Malmö. Av praktiska skäl har vi koncentrerat oss på Göteborg och Malmö.

1.5 Socialarbetarnas arbetsplatser

Prostitutionsgruppen i Göteborg ingår i Social resursförvaltning och består av tre kuratorer som arbetar växelvis kvällar och dagar. När de arbetar kvällar gör de det på gatan där prostitutionen brukar äga rum. De vänder sig till individer som har erfarenheter av att sälja sex mot ersättning, har arbetat på sexklubb, eller utsatts för människohandel med sexuella ändamål. Även anhöriga, partners eller vänner kan kontakta prostitutionsgruppen om de har någon de känner oro över som kanske skulle kunna få stöd av prostitutionsgruppen.

Vem som helst kan kontakta prostitutionsgruppen, oavsett var man bor, och de som kontaktar kan vara anonyma då det inte förs register eller journaler. Prostitutionsgruppen kan hjälpa till att få kontakt med andra myndigheter eller organisationer, samt erbjuda rådgivning och

samtalsbehandling. Utöver detta sprider de sin kunskap till andra professioner och blivande socialarbetare genom föreläsningar och studiebesök.

KAST som står för köpare av sexuella tjänster, startades 1997 i **Göteborg** och ingår också i social resursförvaltning. De vänder sig till individer som köper sexuella tjänster eller funderar på att göra det. KAST vänder sig även till individer som har ett tvångsmässigt sexuellt beteende. KAST består av en socialsekreterare, som kan erbjuda samtal, rådgivning och terapi, både individuellt eller i par, även anhöriga kan höra av sig. Kontakten kan ske anonymt.

Kompetenscenter Prostitution i Malmö ingår i Social resursförvaltning och är uppdelat i Prostitutionsgruppen, KAST (köp av sexuella tjänster) samt FAST (försäljare av sexuella tjänster). Varje grupp består av två heltidsanställda.

Prostitutionsgruppens verksamhet riktar sig till personer som säljer sex inom gatuprostitutionen i Malmö samt de som tidigare har sålt sex men nu slutat och vill ha hjälp att bearbeta detta. Arbetet består till hälften av uppsökande arbete på kvällstid i prostitutionskvarteren, och till hälften av samtal där stöd, motivation och behandling erbjuds. Även hjälp i kontakten med olika myndigheter är en stor del av verksamheten.

FAST riktar sig till de som säljer sexuella tjänster via internet/telefon i södra Sverige, de sysslar således inte med gatuprostitution. I FAST arbetar man förebyggande, rådgivande och förändrande och erbjuder stödsamtal och rådgivning via internet, telefon eller personliga möten.

KAST riktar sig till de köpare av olika sexuella tjänster (exempelvis sexköp, porrsurfing och striptease) som upplever detta problematiskt. Även här arbetar man både förebyggande, rådgivande och förändrande genom att erbjuda olika former av samtal samt att sprida kunskap via media, föreläsningar o.s.v.

1.6 Förförståelse av undersökningsområdet

Den kunskapsbildning som finns inom området prostitution i Sverige är, enligt Hedin och Månsson (1998:11f), nära sammankopplad med välfärdssamhällets myndigheter och frivilligorganisationer. Personer inom dessa verksamheter vänder sig med sociala insatser till individerna inom prostitutionen, och det är här kunskapen kring prostitutionen skapas. Kunskapen som finns borde enligt Holmström (2008:315) således ses som selektiv kunskap i hur dessa professioner arbetar med frågan, utifrån det politiska uppdrag de har. Den organisering och de prioriteringar som görs inom professionernas verksamheter menar hon påverkar den kunskap som finns, samt den kunskap som skapas om fenomenet prostitution.

1.7 Disposition

Vår uppsats är disponerad på följande sätt; efter inledningskapitlet, där vi har beskrivit vårt syfte och dess bakgrund, kommer vi att redogöra för forskningsläget kring prostitutionen i Sverige. Därefter går vi igenom de teoretiska perspektiv vi kommer att använda oss av i vår analys. I kapitel fyra beskriver vi hur vi har gått till väga i arbetet och vilka metoder vi har

valt. Därpå redogör vi för vårt resultat och vår analys i kapitel fem. Avslutningsvis har vi gjort en sammanfattning där vi kopplar vårt resultat och vår analys till forskningsfrågorna, och i det sista kapitlet för vi en slutdiskussion där vi lyfter vissa dimensioner ytterligare.

2 Forskningsläge

Forskningen om prostitution och myndigheters kartläggningar av prostitutionens omfattning och förändring är av förhållandevis omfattande karaktär i Sverige (se t.ex. forskningsöversikt i Borg m.fl., 1981; Dodillet, 2009; Hedin & Månsson, 1998; och Socialstyrelsens lägesbeskrivningar, 1999, 2003 samt 2007). Vi har emellertid inte lyckats hitta studier som enbart fokuserar på hur socialarbetare i Sverige som arbetar med prostitution ser på fenomenet på en mer generell nivå. I det här avsnittet tar vi upp ett antal studier som vi anser vara relevanta för vår uppsats och som rimligen kan ha påverkat hur socialarbetare beskriver och uppfattar prostitutionen.

Vi har redan nämnt att det finns olika och konkurrerande diskurser om prostitutionen, och att dessa främst står mellan en liberal syn och ett radikalfeministiskt perspektiv på fenomenet. Här kommer vi främst att fokusera på det radikalfeministiska perspektivet, då de flesta forskare (se t.ex. Dodillet, 2009; Kulick, 2005, Svanström, 2004) verkar vara överens om att detta perspektiv har haft störst betydelse för hur prostitutionen och dess aktörer tolkas inom en svensk kontext.

2.1 En radikalfeministisk beskrivning av prostitution

En av de mest omfattande och betydelsefulla undersökningarna kring prostitution i Sverige är *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder* (Borg m.fl., 1981), som vi redan har nämnt i inledningen. Studien är gjord under tre års tid av ett antal författare som från början arbetade som sakkunniga inom den statliga prostitutionsutredningen SOU 1981:71 men som sedan beslöt sig för att fortsätta på egen hand. Målen med studien var bland annat att beskriva och analysera prostitutionens uttryck, orsaker, konsekvenser, struktur och omfattning i Sverige samt att komma med förslag till åtgärder. Under arbetet har författarna gjort egna studier i prostitutionsmiljöer, intervjuat sexsäljare och sexköpare, samtalat med yrkesverksamma inom området samt studerat data från olika polis- och socialmyndigheter, facklitteratur och viss skönlitteratur.

I den omfattande rapporten utgår de från att prostitution innefattar två parter där den ena säljer och den andra köper fysiskt tillträde till en kropp eller andra sexuella handlingar. Tyngdpunkten läggs på den heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som säljare som framställs som den odiskutabelt vanligaste formen av prostitution, men även manlig homosexuell prostitution behandlas. Denna heterosexuella typ av prostitution anses vara det yttersta uttrycket för den patriarkaliska underordningen av kvinnor och dess sexuella betydelse. Borg m.fl. (1981:578ff) menar att prostitutionens fundament ligger i att kvinnor ska vara tillgängliga för mäns sexuella behov och lust samtidigt som kvinnan är den som får symbolisera sexualiteten och den bristande moralen. Orsaker till prostitution på ett strukturellt plan, anser Borg m.fl., bero på denna utformning av sexualitet där det manliga heterosexuella dominerar, i samverkan med ett klassamhälle där mindre privilegierade grupper rekryteras in i

prostitution. Under många århundraden menar de, har fattigdom, nöd och svält varit en kraft till varför kvinnor (och vissa män) prostituerat sig. I Sverige, fortsätter Borg m.fl., ser det inte riktigt ut på samma sätt, men att det ändå i vårt välfärdssamhälle finns grupper som är i ett underläge ur ett ekonomiskt och socialt perspektiv och att det är ur dessa grupper som det främst rekryteras individer till prostitutionen. Prostitutionen har alltså strukturella orsaker där det ojämställda samhället står i centrum (Borg, m.fl., 1981).

När författarna skriver om manlig homosexuell prostitution tar de upp ett flertal skillnader mellan den typen av prostitution och den heterosexuella. Bland annat att det i den homosexuella prostitutionen i princip inte finns något könsrollspel, att övergrepp är mindre vanligt då parternas "likhet" motverkar detta och att alkohol- och drogmissbruk också är mindre vanligt än inom den heterosexuella prostitutionen. Dessutom menar Borg m.fl. att i den homosexuella prostitutionen händer det ibland att även den säljande parten känner en attraktion till köparen, något som de menar så gott som aldrig händer då säljaren är en kvinna och köparen en man (Borg m.fl., 1981:508).

Konsekvenserna för de säljande kvinnorna i prostitutionen beskrivs av Borg m.fl. (1981:585f) som att behöva utstå mäns kvinnoförakt, svårigheter med relationer till män utanför prostitutionen, övergrepp, bli smittad av könssjukdomar, social isolering etc. För de köpande männen finns enligt Borg m.fl. (1981:586f) en stor skillnad mellan de män som bara enstaka gånger har köpt/köper sex och de som köper mer regelbundet. För de enstaka köparna uteblir för det mesta allvarigare följder men ofta ökar deras kvinnoförakt då köpet blir ett sätt att bekräfta sin patriarkaliska syn på sexualitet. För de upprepande köparna blir konsekvenserna dock mer påtagliga, isolering och fixering vid prostitutionen är vanligt. För de män som lever i förhållanden tillkommer dessutom följder för de kvinnor de har en relation med då hon förminskas till ett könsobjekt.

Borg m.fl. beskriver också ett antal förslag till olika åtgärder mot prostitution på två nivåer, dels riktade till de som befinner sig i prostitutionsvärlden (säljare, köpare, kopplare) och dels riktade till allmänheten i stort. De delar även in åtgärderna i stödjande eller uppbyggande samt kontrollerande eller förbjudande.

2.2 Vilka är det som köper sex?

Könsköparna av Sandell m.fl. från 1996 är en annan studie som har haft stor betydelse i prostitutionsdebatten. Här riktar man in sig på köparna utav sex och beskriver de utifrån fem typexempel; allkonsumenten, relationsundvikaren, kompletteringsköparen, relationssökaren och den refuserade. Studien utgår ifrån att det är de köpande männen som "håller igång" prostitutionen och att det därför är dem man bör fokusera på. Genom att ta reda på vilka de är och varför de egentligen köper sex ville Sandell m.fl. (1996:13f) med sin nya kunskap också utforma metoder och åtgärder för att hjälpa männen att sluta med sitt beteende och på sikt minska prostitutionens omfattning. Undersökningen är främst baserad på strukturerade djupintervjuer med 40 män med erfarenhet av prostitution. Här är en kort beskrivning av de fem olika typexemplen som Sandell m.fl. (1996:150ff) beskriver:

1. Allkonsumenten – har ett stort sexuellt nätverk bestående av fru/sambo, älskarinnor samt sexsäljande kvinnor. Har haft en problemfri uppväxt med goda relationer och har en bra självbild. Har lätt för att skapa kontakter med kvinnor och har i regel många relationer bakom sig. Allkonsumenten ser kvinnor som sexobjekt och allt i livet är sexualiserat, även kärlek är synonymt med sex.
2. Relationsundvikaren – utgör en väldigt liten grupp av män som lever som singlar men har tillfälliga älskarinnor och köper sex. Rädsla för intimitet och nära relationer med kvinnor är förmodligen anledningen till att de inte vill ha någon fast relation.
3. Kompletteringsköparen – har fru/sambo men köper också sex för att sexlivet med deras partner inte fungerar eller fungerar dåligt. Anledningen till att de köper sex är att de vill ha det oftare eller på ett ”annat sätt”, tycker därför inte att de är otrogna utan bara tillfredsställer de behov som inte blir tillfredsställda hemma.
4. Relationssökaren – har antingen fru/sambo eller köper sex, sexköpen sker alltså enbart då han inte är i en relation. Har svårt att få kontakt med och skapa relationer med kvinnor, vill dock sluta köpa sex och istället ha en relation med en ”vanlig” kvinna.
5. Den refuserade – har ett sexuellt nätverk som endast består av sexsäljande kvinnor. Har haft en relativt känslolös uppväxt vilket har resulterat i en dålig självbild och svårt för att skapa relationer med det motsatta könet. Sexköpet blir den enda möjligheten.

2.3 Vilka är det som säljer sex?

Ulla-Carin Hedin och Sven-Axel Månsson (1998), har skrivit *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitution*. Deras studie bygger på djupintervjuer med 23 kvinnor som varit sexsäljare, men brutit upp från det. Hedin och Månsson skriver om orsaker till varför dessa kvinnor hamnade i prostitutionen, hur tiden i prostitutionen såg ut och hur uppbrottsförloppet varit.

Hedin och Månsson (1998:71ff), redovisar för kvinnornas ofta problematiska uppväxt. Som vi har tagit upp i inledningen handlade det främst om sexuella övergrepp och anhörigas svek, men också i vissa fall, missbruk i familjen, misshandel eller fattigdom. Hedin och Månsson (1998:83), fortsätter med att ingången till prostitutionen i de flesta fall dels var ett resultat av akut behov av pengar och dels att det fanns många kunder tillgängliga. En kaotisk livssituation i övrigt är också vanligt, menar Hedin och Månsson (1998:89ff), då det kan handla om droger, många olika sexuella kontakter eller att en traumatisk händelse eller kris just har inträffat. Att debutera inom prostitutionen tillsammans med en vän i ungefär samma situation som sig själv har bland dessa kvinnor inte heller varit ovanligt. Värt att nämna är att inte alla av dessa 23 kvinnor innefattas i denna beskrivning. Hedin och Månsson skriver att 6 av de 23 kvinnorna beskrev en harmonisk uppväxt där de hade bra kontakt med båda sina föräldrar.

Vad gäller hur tiden i prostitutionen såg ut för dessa kvinnor redogör Hedin och Månsson (1998:149ff), tre olika faser. Vad gäller första fasen beskrivs den som en smekmånad med prostitutionen. Kvinnorna beskriver hur de gick från att vara fattiga till att bli rika vilket gjorde att många av kvinnorna började konsumera mer, njuta av utelivet, möta nya vänner, bjuda dessa på mat och på så sätt öka sin popularitet. Hedin och Månsson skriver hur dessa

kvinnors alkohol- och drogvanor ökat och hur deras tidigare nätverk med vänner och familj allt mer splittrats. Denna smekmånad övergår snart till en känsla av tomhet.

I den andra fasen redogör Hedin och Månsson (1998:153ff) för att beroendet ökar. Många av kvinnorna genomgår aldrig den första fasen utan börjar direkt på andra fasen, där prostitution blir till ett beroende då den ekonomiska situationen med kanske skulder eller hög konsumtion kräver det. Även andra faktorer som missbruk kan vara en orsak till att prostitutionen blir till ett beroende, menar Hedin och Månsson. Många kvinnor prostituerar sig för att kunna missbruka medan andra missbrukar för att kunna prostituera sig, beroendet går på så vis runt i en cirkel.

Den tredje fasen är fylld av återkommande down-perioder som innebär, fysiska och psykiska svårigheter som sömnbesvär, ångest och depressioner. Många av kvinnorna börjar i denna fas uppsöka läkare för sina besvär, men berättar inte orsaken till deras mående. I denna fas, beskriver Hedin och Månsson, hur kvinnornas olustkänslor inför köparna ökar, granskningen av kunderna är inte lika noggrann och kvinnorna i denna fas utsätts oftare för våld. Drygt hälften av kvinnorna som Hedin och Månsson intervjuat, har erfarenheter av att utsättas för våld (Hedin & Månsson, 1998:156:ff).

2.4 Professionellas beskrivning av prostitution

Feminiteter, maskuliniteter och kriminalitet (2003), är en antologi av Ingrid Lander, Tove Pettersson och Eva Tiby. Syftet med antologin var att de ville bryta sig ur den maskulina teoretiska inriktning som Sveriges enda kriminologiska institution och kriminologin i stort hittills haft. Deras hållning är att se kriminologin från ett feministiskt håll. Antologin består av flertalet kapitel där de berör olika områden och ett av dessa kapitel är *Skapande och återskapande av prostitution* som Tove Pettersson och Eva Tiby har skrivit. De har tittat på hur olika yrkeskategorier ser på och beskriver prostitution.

Materialet till kapitlet har de fått genom intervjuer med poliser, socialarbetare, sjukvårdare och personer från olika frivilligorganisationer, samt män som har erfarenheter av att betala för sexuella tjänster. De har även gjort enkätundersökningar på socialtjänsten, polisen, RFSL:s lokalavdelningar, företag med permanent sprittillstånd och de har också gjort sökningar på internet för att skaffa sig en uppfattning om omfattningen av erbjudanden om försäljning av sexuella tjänster (Pettersson & Tiby, 2003:212).

Pettersson och Tiby (2003:221) har delat in sitt resultat i tre olika teman:

- Gränsen mellan prostitution och icke-prostitution
- Exponeringens betydelse av definitionen
- Manlig prostitution

Vad gäller första temat om vad som är prostitution eller inte, diskuterade en del informanter om det är prostitution eller inte när en kvinna har sex med en man för att få bo hos honom. Tiby och Pettersson visar i sitt resultat att vissa ser detta som prostitution, medan andra inte ser detta som en tillräckligt aktiv handling för att det ska kallas prostitution, men det kan vara ”prostitutionsliknande”. Många informanter, menar Pettersson och Tiby, tar sina

utgångspunkter för vad som är prostitution eller inte i vad de själva tror att kvinnorna definierar det som. Vissa informanter i undersökningen tycker det blir svårare att definiera vad som är prostitution ju mer äktenskapslik kontakten mellan köpare och säljare ser ut (Pettersson & Tiby, 2003:221ff).

I det andra temat om exponeringens betydelse för att definiera prostitutionen, visar Pettersson och Tiby att informanterna talar om prostitution främst genom att beskriva en exponering av säljarna. Det är den öppna gatuprostitutionen som refereras till då det är synligheten som gör att polisen prioriterar ingripanden där. Även socialtjänsten prioriterar gatuprostitutionen då de anser att det är säljarna där som far mest illa, men även för att det är svårt att nå säljarna inom andra prostitutionsformer (Pettersson & Tiby, 2003:224f).

Vad gäller manlig prostitution, refererade informanterna i huvudsak till homosexuell prostitution där män är både köpare och säljare. Enligt Pettersson och Tiby var det få av informanterna som ansåg sig ha kunskap inom området, och tyckte det var svårt då manlig homosexuell prostitution kan vara väldigt lik ”vanliga” homosexuella kontakter. Andra arenor var också något informanterna refererade till (Pettersson & Tiby, 2003:225ff).

3 Teoretiska perspektiv

3.1 Socialkonstruktivism

Inom socialkonstruktivismen, skriver Rosenberg (2002:24), ägnar man sig åt sociala processer och relationer där verkligheten skapas med hjälp av språket. Människor föds inte med en sann kärna där egenskaper är förutbestämda, såsom man anser inom ett essentialistiskt perspektiv. Inom essentialismen finns en tro på en sann essens som är oföränderlig, fast och bestämmande för en individs karaktär. Om man inom essentialismen ser till det inre, ser konstruktivister istället till det yttre där egenskaper och kategorier är resultatet av relationella processer, där sociala, kulturella och ekonomiska omständigheter är verksamma i en specifik historisk kontext. Rosenberg tar som exempel på kategorier, som tidigare har setts som självklara och naturliga, kön (man/kvinna) och sexualitet (hetero/homo). Enligt socialkonstruktivister är även dessa diskursivt konstruerade och en effekt av sociala och kulturella förhandlingar. Fokus ligger på hur produktionen av dessa skenbart naturliga kategorier och egenskaper går till (Rosenberg, 2002).

Winther Jørgensen och Phillips (2000:11f) använder Burrs (1995) fyra premisser när de går igenom vad socialkonstruktivism innebär.

- Den första premissen handlar om att ha ett kritiskt förhållningssätt till kunskap som tidigare har tagits för given. Det finns ingen objektiv sanning utan verkligheten skapas socialt genom våra egna kategoriseringar av världen.
- Den andra premissen handlar om att dessa kategoriseringar är skapade i en kulturell och historisk kontext. I en annan tid och på en annan plats hade verkligheten kunnat se annorlunda ut, den är inte förutbestämd.

- Den tredje premissen handlar om att även kunskap konstrueras och upprätthålls genom social interaktion i sociala processer. Detta resulterar i att gemensamma sanningar om verkligheten byggs upp.
- Den fjärde premissen handlar om vilka konsekvenser dessa gemensamma sanningar har för konkreta sociala handlingar. I en viss konstruerad verklighet ses vissa handlingar som naturliga medan andra blir otänkbara.

Det finns en kritik mot socialkonstruktivismen att då ingenting är sant eller fast, löses all regelbundenhet och alla krav upp. Winther Jørgensen och Phillips (2000:12) menar dock att de gemensamma sanningar som skapas av verkligheten ändå i specifika situationer är relativt förpliktande och innebär väldigt begränsade ramar för individen.

3.2 Queerteorier

Enligt Ambjörnsson (2006:8), kan queerbegreppet stå för alltifrån teori till politisk aktivism, det kan tolkas som ett paraplybegrepp för hbt-personer eller en benämning på personer som står utanför normen i största allmänhet. Vad gäller queerteori, fortsätter Ambjörnsson (2006:51), är det inte en gemensam teoribildning utan olika perspektiv på samhälle, kultur och identitet. Gemensamt för perspektiven är dock att fokus ligger på förhållandet mellan normalitet och avvikelse, där brottet mot normen är det centrala. Främst fokuserar man på brottet mot *sexuella* normer, strukturer och identiteter. Istället för att studera det avvikande så riktas ljuset mot det påstått normala och queerteorin uppmanar oss att se bortom uppdelningar och kategorier. Ambjörnsson (2006:9) menar att queerteori också kan användas som ett verktyg för att ifrågasätta de för givet tagna sanningar som finns i samhället när det gäller olika slags normaliteter, främst vad gäller genus och sexualitet.

Utifrån ovanstående korta introduktion skulle man kanske kunna sluta sig till att queerbegreppet är så diffust att det riskerar att bli analytiskt intetsägande, eftersom det verkar innefatta allt och alla som ställs eller ställer sig utanför majoriteten genom sin avvikelse. Enligt Judith Butler (2005:97) är detta emellertid inget problem. Hon menar istället att det finns en poäng med att inte låta begreppet queer fixeras. Butler skriver att queer bör överskrida kategoribildning och entydiga definitioner. Meningen är att det skall fortsätta att vara subversivt och inte inordnas i den heterosexuella världsordningen.

Rosenberg (2002:13) skriver att queerteoretiker studerar de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualitet som en enhetlig, naturlig och universell ursprungssexualitet. Detta görs, enligt Rosenberg (2002:15), med ett kritiskt förhållningssätt där den heterosexuella normen ses som en exkluderande princip. Ambjörnsson (2006:51) skriver att man utgår från att även normen, det vill säga heterosexualiteten, är kulturellt, socialt och historiskt skapad. Därför undersöks hur heterosexualiteten skapas, upprätthålls och fungerar och den tas inte för given.

För att titta på hur normerna kring genus, sexualitet och sexuell identitet skapas, ifrågasätts, upprätthålls och skapar hierarkier, används begreppet heteronormativitet. Ambjörnsson (2006:52) skriver att heteronormativitet handlar om själva normsystemet som säger att en

speciell sorts heterosexuellt liv är det mest åtråvärda och naturliga. Det är de olika mekanismer som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande som är i fokus. Heteronormativitet handlar om uppdelningen mellan olika kategorier och hierarkin de emellan (Ambjörnsson, 2006:61).

Det som är avvikande måste, enligt Rosenberg (2002:17f), alltid förklaras medan normen aldrig behöver det. Utan att titta kritiskt även på normen, som befinner sig i ett socialt överläge, kan den utan diskussion behålla sin privilegierade position. Rosenberg menar att, för att kritiskt granska normen används det avvikande för att markera och konkretisera vad det heteronormativa står för och vad det inte står för.

Rosenberg (2002:100f) skriver vidare att heteronormativiteten tar sin utgångspunkt i uppfattningen att det bara finns två könsgrupper som man får in, antingen man eller kvinna, samt att det finns en hegemonisk heterosexuell norm. Heteronormativitet är normgivande och stämplar allt som faller utanför normen som avvikande och därmed fel med olika sanktioner som följd, till exempel osynliggörande och marginalisering. Enligt Rosenberg, är normer sociala regelsystem som blir synliga först när någon bryter mot dem medan normativitet utgör det maktsystem som upprätthåller och underbygger normerna.

Exkludering och inkludering är, enligt Rosenberg (2002:102f), de två principer som heteronormativiteten vilar på. Exkludering innebär att man utesluter det som är avvikande från normen och på så sätt skapar ett ”vi” och ett ”dem”. I denna uppdelning, som ses som en naturlig dikotomi, det vill säga ett motsatspar, finns en hierarkisk ordning där den ena är privilegierad på den andras bekostnad. Inkludering, fortsätter Rosenberg, innebär att de avvikande assimileras in i den dominerande kulturens normer. Då det är de privilegierade gruppernas normer som ses som universella, och inte kulturellt eller historiskt konstruerade, förväntas de avvikande anpassa sig. Normerna som enbart utgår från de privilegierade grupperna, gör att olikheterna består, då kvarstår även maktförhållandena (Rosenberg, 2002).

3.2.1 Den sexuella värdehierarkin

Gayle Rubin skriver i sin artikel *Thinking sex* (1985/1992:149ff) om en konstruktivistisk vetenskaplig inriktning som ser även det sexuella beteendet som historiskt och socialt konstruerat. Hon skriver att sexualiteten är en mänsklig produkt där kroppens biologi, exempelvis hjärna och könsorgan, givetvis är nödvändiga, men inte bestämmer sexualitetens innehåll. Istället är det kulturen som ger kroppen dess meningar och sex måste alltså förstås utifrån sociala och historiska analyser. Det finns, enligt Rubin, ett antal ideologier som har en väldigt dominant roll inom den sexuella diskursen, och om vi inte problematiserar dessa riskerar vi att fastna i att se dessa diskurser som objektiva sanningar. Några av ideologierna är sexuell essentialism, sexnegativism och en sexuell värdehierarki.

Rubins sexuella värdehierarki delar in olika sexuella beteenden i kategorier som rankas i en slags pyramid. Högst upp i hierarkin står inomäktenskapligt sex med ett reproduktivt syfte, följt av ogifta monogama heterosexuella relationer, följt av övrigt heterosexuellt sex. Onani är något flytande, stigmat som fanns under 1800-talet finns inte med samma styrka men fortfarande ses onani som ett underlägset substitut till sex med en partner. Stabila, långvariga

homosexuella relationer lutar åt att vara respektabla medans promiskuösa homosexuella ligger långt ner i hierarkin. Ännu längre ner i hierarkin hittar man transpersoner, fetischister, sadomasochister och sexarbetare (d.v.s. prostituerade samt porrmodeller). Allra längst ner hittar man de som överträder generationsgränser. De vars beteende står högt upp i hierarkin belönas med exempelvis respekt, stöd, materiella privilegier och man ses som mentalt frisk, medan de som befinner sig i botten antas ha mental sjukdom, vara kriminella, får dåligt rykte och andra sanktioner av olika slag. Vissa sexuella beteenden följs av ett stigma som är ett effektivt sätt att bevara den låga statusen på beteendet samt straffa dem som utför det (Rubin, 1985/1992:151f).

3.3 Diskursanalys

Mats Börjesson (2003:19ff), skriver att en diskurs är ett visst sätt att tala, som styrs av historiskt och kulturellt givna regler. Diskurser, fortsätter Börjesson, bestämmer vad som är socialt och kulturellt accepterat, samt vad som anses vara sant, förnuftigt och trovärdigt. Diskursers ordning styr vad som är accepterat att säga i ett specifikt sammanhang och vad som *inte* är accepterat att säga. Han menar att olika sammanhang har olika traditioner om hur, när och på vilket sätt man ska tala, i riksdagen talas det exempelvis på ett visst sätt och inom en specifik profession talas det på ett annat sätt. Diskurser är inte enbart fasta strukturer som styr över oss in i minsta detalj, utan ger oss också tolkningsramar för att kunna skapa mening, sammanhang och förståelse för fenomen och situationer (Börjesson, 2003:22f). Winther Jørgensen och Phillips (2000:7), menar att diskurser således hjälper oss att förstå världen. Förändras diskursen förändras även vårt sätt att se på vår omgivning.

Bergström och Boréus (2000:222) skriver att diskursanalysen kan ses dels som en vetenskaps- och samhällsteori, där man tittar på vad som utmärker sociala relationer, språket, makt och identitet. Dels är det en analysmetod där det specifika för just diskursanalysen är att man inte bara gör en textanalys utan också inkluderar vilken *kontext* texten befinner sig/skapas i (Bergström & Boréus, 2000). Enligt Börjesson (2003:25) är utgångspunkten i en diskursanalytisk ansats att företeelser och världen alltid tolkas genom kulturella mönster och att det krävs en socialkonstruktivistisk och reflexiv hållning. Diskursanalys handlar om att problematisera grunden och konstruktionen som ligger bakom en företeelse. Att se vad det är som skapar verkligheten och hur det kan kopplas ihop med ett samhälles kulturella drag ligger alltså till grund för en diskursanalys (Börjesson, 2003:19).

Det diskursiva synsättet kopplar, enligt Bergström och Boréus (2000:222), ihop språk och handling och kan därför också knytas till makt och maktordningar, då det är språket och dess mönster som skapar gränserna för vårt handlande och tänkande. Språket är enligt Bergström och Boréus (2000:234f) inte ett neutralt redskap för kommunikation som används för att beskriva en objektiv verklighet. Språket skapas i en social kontext genom social interaktion och är även skapande i sig själv. Det är genom språket, fortsätter författarna, som vi förstår verkligheten och skapar mening, utan begrepp för ett fenomen kan vi inte tala om det, följaktligen är det språket som skapar hela vår värld och vår syn på världen och oss själva. Ett ting finns förvisso till även om det inte benämns, men får mening först när vi tillskriver det en sådan. Verkligheten omtalar alltså inte sig själv i termer av hur den vill bli förstådd. Vilken

mening tinget får bestäms av den sociala och kulturella kontext det befinner sig i. Tinget kan likväl vara en materiell sak som en identitetsposition, ett socialt fenomen eller en ideologi. Bergström och Boréus skriver att den här konstruktivistiska synen på språket också innebär att det är hur vi tolkar tinget som utgör grunden för vår kunskap om det. Detta bär dessutom med sig en fråga kring makt som handlar om vilken kunskap som anses vara den rätta/sanna.

Börjesson (2003:109) menar att världen alltid kan delas in, eller kategoriseras på en mängd olika sätt och olika gränser kan dras för vad som är giltigt eller ej. Tolkningsmöjligheterna för att se vad kategoriseringarna gör för att befästa den "sanna" bilden av verkligheten är oändliga och Börjesson (2003:21f) beskriver också att många kategorier ger oss möjligheten till att se mönster, de kategorier som finns styr oss och ger oss mening. Däremot är det viktigt att inte se de kategorier som finns som enda tänkbara kategorier, det gäller att försöka se förbi de gränser som de medför. Genom att se till olika sätt att tala om världen, vad som går att uttala och vilka tabun av olika slag som finns, kan vår förståelse för diskursernas kärna öka. De gränser som finns runt diskurserna kan tydliggöras genom att se vad det är som överskrider dem, vad som *inte* är accepterat (Börjesson, 2003). Även Michel Foucault (1993:7f) skriver om olika slags förbud som styr diskursen. Han menar att det både finns förbud kring vad man får och inte får tala om (tabun), i vilka situationer man får tala om det och vem som får tala om det. Exempel på områden som Foucault tar upp där förbud verkar starkast är politik och sexualitet.

Foucault pratar också om att det finns vissa områden, t.ex. politiska, vars diskurser utåt sett är tämligen tillgängliga, så länge man har en någorlunda överensstämmande bild av verkligheten, och kan anpassa sig till diskursens gränser. Om någon däremot formulerar ett eller flera yttranden som inte kan assimileras till den etablerade diskursen, ifrågasätts den personen med utgångspunkt i yttrandet. Detta gäller även tvärtom, alltså att ett yttrande kan ifrågasättas med grund i vem det är som yttrar sig. Har man inte den "rätta" tillhörigheten (klassmässigt, socialt, kulturellt etc.) ifrågasätts både ens yttranden och vem man är som person (Foucault, 1993:30f).

Ofta används, enligt Bergström och Boréus (2000:236), diskursanalysen för att titta på sociala identiteter och hur dessa skapas. Identiteter ses som föränderliga och det är diskursen som ger identiteten dess förutsättningar. Hur pratas det om en viss social identitet, d.v.s. hur ser diskursen kring en viss identitet ut, och vilka villkor samt vilket handlingsutrymme knyts därmed samman med identiteten. Bergström och Boréus skriver att för att en identitet ska skapas krävs dock att det finns en motsatsposition som står för det som identiteten *inte* är, en uppdelning i "vi" och "dem" är vanlig och exempel på sådana här motsatsidentiteter är man/kvinna, underklass/överklass o.s.v. (Bergström & Boréus, 2000).

Winther Jørgensen och Phillips (2000:55) tar upp begreppet *antagonism* som i det här sammanhanget står för konflikt. De menar att detta uppstår när olika identitetspositioner står emot varandra. Alla människor innehar flera olika identitetspositioner (exempelvis kvinna, arbetarklass, svensk, muslim) som inte behöver stå i konflikt med varandra, i vissa situationer kan dock detta ske och diskursernas olika handlingsutrymmen och villkor motsäger då varandra. För att lösa den här antagonismen görs *hegemoniska interventioner*, som innebär att

vissa diskurser undertrycks medan en görs dominant och den diskursens definitioner får störst betydelse (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4 Metod

4.1 Val av metod

Med utgångspunkt i våra forskningsfrågor har vi valt att göra en kvalitativ studie, som används för att få en djupare förståelse för människors uppfattningar om ett visst ämne (Kvale & Brinkmann, 2009:17). Med en kvalitativ metod tittar man inte på enskilda variabler utan har ett helhetsperspektiv som innebär att ett fenomen eller en situation kan analyseras utifrån en mängd olika infallsvinklar (Larsson, 2005:92). Då vi vill titta på hur socialarbetare ser på och talar om prostitution samt vilka olika perspektiv de utgår från, finner vi att en kvalitativ metod är mest lämplig. Till en början hade vi tänkt använda oss av fokusgrupper som metod, då vi ville undersöka socialarbetarnas gemensamma tankar kring fenomenet prostitution. Fokusgrupper används, enligt Wibeck (2000:21), för att undersöka hur attityder, åsikter och idéer formuleras i en grupp. Inom vår tidsram var detta inte praktiskt genomförbart, då vi inte lyckades få ihop tillräckligt många informanter till respektive intervjutillfälle som krävs för att använda fokusgrupper. Vi valde istället att göra enskilda intervjuer, vilket används för att studera och förstå den intervjuades perspektiv på någonting i dennes vardagliga liv, vilket för oss innebär att studera socialarbetares perspektiv på prostitution med utgångspunkt i deras arbete (Kvale & Brinkmann, 2009:39).

Vi kommer med hjälp av socialkonstruktivism och queerteori samt tidigare forskning att försöka svara på våra forskningsfrågor utifrån en diskursanalytisk ansats. Socialkonstruktivism har vi valt för att vi vill undersöka hur socialarbetarna genom språket skapar verkligheten kring fenomenet prostitution och aktörerna inom prostitutionen. Med hjälp av queerteorin kommer vi att problematisera deras bild av prostitution och aktörerna främst utifrån kön och sexualitet. Med en diskursanalytisk ansats kan vi, enligt Börjesson (2003:23), titta på hur de ”sanna”, dominerande uppfattningarna av verkligheten kring prostitution skapas av socialarbetarna. Med diskursanalysen som teori kommer vi att titta på hur socialarbetarna upprättar gränser kring diskursen om prostitution och vad som hamnar inom respektive utanför dessa gränser. Då vi redan från början har utgått från specifika teorier i vårt arbete kan man säga att vi delvis har arbetat deduktivt. Däremot har vi inte haft några färdiga hypoteser utan det är utifrån vårt material som vi har kunnat se mönster och dragit slutsatser. Detta är ett mer induktivt sätt att arbeta, således kan man säga att vi har arbetat abduktivt (Larsson, 2005:95f).

4.2 Enskilda intervjuer

4.2.1 Urval

Vi har gjort ett strategiskt urval, vilket enligt Esaiasson m.fl. (2003:260) innebär att välja personer att intervjua som bäst kan svara på de forskningsfrågor man har. För oss innebär det att välja socialarbetare som arbetar direkt med prostitution, istället för de socialarbetare som

inte gör det. Särskilda grupper inom socialtjänsten, som har i uppdrag att arbeta med prostitution och dess aktörer, finns upprättade i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Av tidsmässiga skäl riktade vi in oss på de två grupper som ligger geografiskt nära varandra, det vill säga Göteborg och Malmö. Eftersom respektive grupp består av ett fåtal personer kontaktade vi via telefon alla aktuella arbetsplatser för att fråga om de kunde ställa upp på en fokusgruppsintervju, vilket var vår första intention. Då detta inte var möjligt, bad vi de kontaktpersoner vi tidigare hade pratat med att fråga sina kolleger om de kunde ställa upp i enskilda intervjuer istället. Vi skickade även ut informationsblad (se bilaga 1) till alla berörda i samband med den första telefonkontakten. På grund av tidsbrist var det endast fyra stycken som hade möjlighet att ställa upp med så kort varsel. För att få ihop tillräckligt många intervjuer vände vi oss då till tre tidigare anställda inom de aktuella arbetsgrupperna. Dessa kontaktades med hjälp av ett par av de nuvarande anställda. Med tanke på våra forskningsfrågor samt det faktum att det för de sistnämnda var mindre än två år sedan de lämnade arbetet, så kände vi att det inte var avgörande att informanterna fortfarande var anställda. Vi utgick från att deras syn på prostitutionen förmodligen har skapats i samma kontext som de nuvarande anställda och att det var relativt nyligen som de slutade.

Fem stycken av socialarbetarna är kvinnor och två är män, fyra stycken arbetar just nu med prostitution inom socialtjänsten och tre stycken har tidigare gjort det. Av de sju socialarbetarna är tre stycken socionomer medan resten har lite blandade utbildningar, exempelvis familjeterapeut. Socialarbetarna har arbetat med sexsäljare eller sexköpare i allt från två månader till 22 år.

4.2.2 Genomförande

Med utgångspunkt i våra forskningsfrågor valde vi att göra halvstrukturerade intervjuer utifrån en tematiskt upplagd intervjuguide (se bilaga 2). En tematisk intervjuguide utgår från studiens ämne, den valda teorin och den kommande analysen av materialet (Kvale & Brinkmann, 2009:147). Att intervjuerna har varit halvstrukturerade har inneburit att vi i vår guide har haft ett antal stora och öppna frågor samt lite olika förslag till följdfrågor för att säkerställa att vi får med allt vi vill, men utan att själva styra för mycket (Kvale & Brinkmann, 2009:146). Att vi har använt oss av öppna frågor har varit för att vi vill kunna fånga upp den eller de diskurser som socialarbetarna använder sig av med minsta möjliga påverkan, exempelvis har frågorna varit könsneutrala. Följdfrågorna vi hade i vår guide har vi sällan behövt använda då vi redan från början har fått väldigt uttömmande svar. Frågeguiden har vi anpassat utefter vilken målgrupp den aktuella socialarbetaren jobbar/har jobbat med, frågorna har varit desamma men om vi har intervjuat någon som jobbar/har jobbat på prostitutionsgrupperna så har vi börjat med att fråga om sexsäljarna och har vi intervjuat någon som jobbar/har jobbat på KAST så har vi börjat fråga om sexköparna. Detta har vi gjort för att socialarbetarna till en början ska få prata om sin egen målgrupp. När vi har övergått till att fråga om den andra parten så har socialarbetarna redan fått ge sin bild av sin egen målgrupp, vilken de har störst kunskap och oftast mest tankar kring.

Vi har utfört sex stycken intervjuer, varav en utav de sista intervjuerna var med två socialarbetare samtidigt. Detta var vi inte medvetna om innan intervjun skedde, så för att göra

det bästa av situationen utförde vi intervjun på samma sätt som de andra och riktade frågorna till de bägge lika mycket. Då det var en utav de sista intervjuerna vi gjorde så var vi tillräckligt bekväma med vår intervjuguide att vi inte upplevde att det blev något problem eller att resultatet från den intervjun skiljer sig nämnvärt från de andra. Vi har båda två deltagit vid alla intervjuer men en har hållit i intervjun och varit den som har ställt frågorna. Den andra har i slutet av intervjun fått chansen att ställa kompletterande följdfrågor. Vi har hållit i tre intervjuer var. Anledningen till detta var från början att vi hade planerat att dela upp två av intervjuerna då de skulle ske samtidigt. För att vi båda skulle utföra dessa intervjuer på liknande sätt, ville vi att båda skulle ha varit den som hållit i intervjun någon gång innan detta. Dessa två intervjuer hölls dock inte samtidigt, på grund av ombokningar, så i efterhand kanske det hade varit bäst, av reliabilitetsskäl, att en höll i alla intervjuer. Vi tycker ändå att eftersom vi båda har närvarat vid samtliga intervjuer så har vi kunnat utföra dem alla på samma sätt. Socialarbetarna var redan från början medvetna om att vi var två stycken som skulle närvara och har samtyckt till detta. Intervjuerna har spelats in, vilket också alla socialarbetare fick ge sitt samtycke till innan intervjun började.

Intervjuerna har varit cirka 45-60 minuter långa och socialarbetarna har själva valt var intervjun skulle hållas. Detta dels för att vi ville att socialarbetarna skulle känna sig så bekväma som möjligt och dels för att vi ville göra det så praktiskt enkelt som möjligt för socialarbetarna. Fyra stycken utav intervjuerna skedde på socialarbetarnas arbetsplatser, en skedde i socialarbetarens hem och en i ett seminarierum på universitetet.

4.2.3 Bearbetning av materialet

När vi skulle bearbeta våra intervjuer började vi med att transkribera dem. Vi transkriberade var för sig de tre intervjuerna vi själva hade hållit i, efter att, som Kvale och Brinkmann (2009:197) menar är att föredra, ha gått igenom på vilket sätt vi skulle göra detta. Vi bestämde att vi skulle transkribera ordagrant men göra om talspråk till skriftspråk, till exempel nåt till något och va till var, för läsvänlighetens skull. Vi har även skrivit med när pauser och skratt har förekommit samt kursiverat de ord som betonats under intervjun. Då vi båda två var med under alla intervjuer har vi hela tiden kunnat reflektera tillsammans kring vad som sagts, vilket har underlättat arbetet med att utforma teman och se mönster i materialet. Efter att ha transkriberat alla intervjuer utformade vi våra tre teman med utgångspunkt i de mönster vi sett och våra forskningsfrågor, och satte oss var för sig för att läsa igenom och koda dem. Vi använde oss av färgkodning och skrev även upp tankar och reflektioner när vi läste. Efter detta satte vi oss tillsammans och gick igenom varje intervju för sig och jämförde våra kodningar och kommentarer. Dessa visade sig stämma väl överens. När vi hade gjort detta sammanställde vi de delar i materialet som vi ville använda under varje tema och kunde därmed börja formulera vårt resultat och vår analys.

4.2.4 Redovisning av resultat och analys

Vi har valt att redovisa vårt resultat och vår analys tillsammans för att få ett bättre flyt och underlätta för läsaren. Vi kommer att redovisa resultatet och analysen utifrån de tre temana som vi utformade under bearbetningen av materialet. Vi har använt oss av en del citat för att, i enlighet med Kvale och Brinkmann (2009:299), exemplifiera våra resultat och för att ge

läsaren en känsla för vad som har sagts och på vilket sätt. För att hjälpa läsaren att förstå i vilket sammanhang som citatet är sagt har vi stundtals beskrivit vilken kontext det kommer ifrån. Varje gång vi har använt citat har vi gjort det med ett tydligt syfte, antingen för att ge exempel på en ståndpunkt eller för vidare analys (Kvale & Brinkmann, 2009:300). Vi har valt att ha ganska många citat för att vi gör en diskursanalys, där språket och sättet socialarbetarna uttrycker sig på är i fokus. Kvale och Brinkmann (2009:301) menar att citat bör återges i skriftspråk för att underlätta förståelsen. Vi har valt att göra detta samt att ta bort upprepningar och utfyllnadsord såsom alltså och liksom. Dessa redigeringar ändrar dock inte meningen i det som sagts.

4.3 Analysmetod

Vi har valt att företrädesvis analysera vårt material med hjälp av en diskursanalytisk begreppsapparat, där den analytiska granskningen huvudsakligen utgår från ett queerteoretiskt perspektiv. Winther Jørgensen och Phillips (2000:31, 68f, 115) tar upp tre stora inriktningar inom diskursanalysen; diskursteori, kritisk diskursanalys och diskurspsykologi. Diskursteori handlar främst om att sociala fenomen inte är fasta eller givna utan genom att titta på de inre motsägelser som finns inom diskursen så tydliggörs dess innehåll. Med kritisk diskursanalys tittar man på det konkreta språkbruket i en social interaktion för att kritiskt lyfta de ojämlika maktförhållanden som produceras inom diskurserna. Inom diskurspsykologin skrivs det bland annat om tolkningsrepertoarer, vilket innebär att en människas uttalanden och utsagor om olika fenomen varierar utifrån den kontexten han/hon befinner sig i för tillfället. Det är således inte bara inre psykologiska processer som styr människors uttalanden utan även den sociala interaktionen, och inte minst de kulturella och historiska omständigheter som individen befinner sig i, som påverkar diskursernas innehåll. Vi har valt att förhålla oss eklektiskt till dessa olika inriktningar och har arbetat med de analysverktyg vi anser användbara för vårt material.

När man analyserar en diskurs kan man, enligt Foucault (1993:42f), titta på diskursens gränser, vilka som har tillgång till den och vad det finns för uteslutningsmekanismer. Dessutom kan man titta på hur diskursen har skapats och utformats och vilka villkor som har haft betydelse för det skapandet. Vi har främst tittat på vilka gränser socialarbetarnas diskurs kring prostitution har och hur dessa upprätthålls, vilka som har tillgång till diskursen och inte, samt hur diskursen skapar olika identitetspositioner och handlingsutrymmen.

Winther Jørgensen och Phillips (2000:57f) beskriver ett tillvägagångssätt som vi har funnit användbart i vår analys. Första steget är att försöka hitta specifika *knutpunkter* i den sociala organiseringen av talet. Knutpunkterna man ska leta efter är hur *diskursen* organiseras (ex. radikalfeminism), hur *identiteter* organiseras (ex. sexsäljare) och hur *det sociala rummet* organiseras (ex. västvärlden). Sedan, fortsätter Winther Jørgensen och Phillips, tar man reda på hur knutpunkterna kopplas samman med andra beteckningar, alltså hur de är diskursivt organiserade (radikalfeminism betyder exempelvis ingenting i sig själv utan måste knytas samman med termer som könsmaktsordning och patriarkat för att få mening). På vilket sätt karaktäriseras knutpunkterna, både diskurserna, identiteterna och de sociala rummen, och

vilka betydelser har dem? De olika knutpunkterna skapas alltid relationellt och ställs emot vad de *inte* är, att titta på vad diskurserna utesluter och sätter i motsatsförhållande kan även visa på vilka konsekvenser detta har. På det sättet som sexsäljare skapas i motsats till de som inte säljer sex kan t.ex. ha konsekvenser för hur sexsäljare bemöts i samhället (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4.4 Litteratur- och materialsökning

Till en början letade vi tidigare forskning i olika databaser som vi hittade på universitetsbibliotekets hemsida (www.ub.gu.se). Ämnesorden vi använde var främst prostitution, diskursanalys, socialarbetare och queerteori. Vi hittade dock inte så mycket relevant forskning på detta då vi ville koncentrera oss på Sverige. Vi övergick därför till att söka i LIBRIS bibliotekskatalog, där vi använde samma ämnesord. Här kunde vi hitta mer relevant forskning och litteratur för vårt syfte. Dessutom har vi följt upp vilka referenser andra forskare och författare har använt sig av för att kunna söka oss vidare. Vi har upplevt att det ofta är samma källor som återkommer i det som är skrivet kring prostitution i Sverige, och det är de vi har använt oss av till störst del.

4.5 Etiska aspekter

De fyra etiska principer som enligt det etiska vetenskapsrådet bör användas vid samhällsvetenskaplig forskning är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (www.vr.se). Vi har använt oss av dessa principer genom att både via telefonsamtal och via informationsblad förklara för socialarbetarna vad vårt syfte är och att de deltar frivilligt. De har även samtyckt till att vi har spelat in intervjuerna och vi har informerat om att dessa inspelningar enbart kommer att användas av oss i arbetet med uppsatsen. Alla socialarbetares personuppgifter, såsom namn, arbetsplats och hemstad, har anonymiserats och de har även informerats om att materialet kommer att behandlas konfidentiellt. Det insamlade materialet kommer efter arbetets slut att förstöras och kommer således inte att användas i några andra syften. Vi har i samband med intervjuerna frågat socialarbetarna om de vill ha en kopia på den färdiga uppsatsen, vilket de har velat och kommer att få. En av socialarbetarna har även bett att få se sin transkribering, vilket vi också har tillmötesgått.

Enligt Kvale och Brinkmann (2009:87) bör man fundera över hur mycket information kring uppsatsens syfte och upplägg som ska ges till respondenterna i förväg. Vi har gjort en avvägning där socialarbetarnas rätt till information har ställs mot hur mycket vi kan "avslöja" utan att påverka resultatet. Då vi hela tiden har tänkt göra en diskursanalys har det varit viktigt för oss att vara så lite styrande som möjligt, vi har därför inte velat uttrycka våra specifika frågeställningar men har berättat att vårt syfte har varit att titta på hur socialarbetare ser på prostitution och dess aktörer.

När det gäller socialarbetarnas anonymitet har vi även här haft en del överväganden. Då de är så få som arbetar/har arbetat i de aktuella arbetsgrupperna så har vi i uppsatsen valt att inte specificera vare sig kön, ålder, arbetsplats, stad eller om de är anställda nu eller har varit det

tidigare. Vi kallar de allihop därför för socialarbetare och skiljer dem åt med bokstäverna A-F. De två socialarbetare som deltog i parintervjun kallar vi D1 och D2 för att läsaren ska kunna se i resultatdelen vilka socialarbetare som har intervjuats enskilt eller i par.

Kvale och Brinkmann (2009:91) tar upp forskarens roll vad gäller påverkan på resultatet under intervjuerna. De menar att balansen mellan att vara professionellt distanserad men ändå tillräckligt personlig för att intervjupersonen ska känna sig trygg och bekväm, kan vara av betydelse för ett opåverkat resultat. Vi har under alla intervjuer försökt bekräfta att vi har lyssnat på och förstått det som socialarbetarna har sagt. Vi har däremot inte velat bekräfta socialarbetarna i den bemärkelsen att vi har visat om vi håller med eller inte håller med om det de har sagt. Detta har varit ett medvetet beslut som vi har påmint oss om inför varje intervju, då vi har velat fånga upp en så opåverkad diskurs som möjligt.

4.6 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet, skriver Kvale och Brinkmann (2009:264ff), handlar om giltighet, hur hållbar undersökningen är och utifall författarna undersöker det de har haft för avsikt att undersöka. De menar att validiteten bör genomsyra hela forskningsprocessen, både vad gäller hur teori- och metodval knyts till forskningsfrågorna, hur materialinsamlingen har gått till och hur analysen har sin grund i den valda teori och analysmetoden. Vi har genomgående haft våra forskningsfrågor i fokus, och har hela tiden medvetet försökt påverka och styra resultatet så lite som möjligt. I hela uppsatsen visar vi hur vi har gått till väga och hur vi kopplar ihop det vi har gjort med våra forskningsfrågor.

När det kommer till reliabilitet skriver Kvale och Brinkmann (2009:263) om ifall det resultat som har framkommit går att återskapa av en annan forskare som utför undersökningen på samma sätt. Poängen är att forskaren själv ska ha så lite påverkan som möjligt på resultatet. Som vi har skrivit så har vi medvetet försökt inverka på resultatet så lite som möjligt, både under intervjusituationerna och under vår planering av materialinsamlandet.

För att generalisera ett resultat krävs enligt Kvale och Brinkmann (2009:280f) först och främst att validiteten och reliabiliteten är hög, dessutom ska det kunna överföras till andra personer och situationer. För att kunna göra en statistisk generalisering av ett resultat bör urvalet vara slumpmässigt, är det inte det så är möjligheterna att generalisera ytterst begränsade. Vi har inte haft någon avsikt att generalisera vårt resultat, då vi inte kan säga något om de socialarbetare vi inte har intervjuat och deras tankar kring prostitution. Däremot ingår de i samma kontext som de intervjuade socialarbetarnas diskurs är skapad i.

5 Resultat och analys

Vi kommer i det här kapitlet att presentera vårt resultat och vår analys. Vi kan urskilja två större diskurser kring prostitution i vårt material. Den första är vad vi kallar för *den allmänna diskursen* och är den som används genomgående och till störst del för att beskriva prostitutionen och individerna inom prostitutionen. I den allmänna diskursen beskrivs prostitutionen som problematisk för samhället i stort och bekymmersamt för aktörerna. Den andra kallar vi *motdiskursen*, där socialarbetarnas ambivalens inför sina egna beskrivningar

som framkommer i den allmänna diskursen, tas upp. Inom motdiskursen verkar socialarbetarna försöka värja sig mot en kategorisering av aktörerna. Vi kommer att presentera dessa övergripande diskurser genom tre olika teman; (1) *vem som helst?*, (2) *vad handlar det om?* och (3) *den kulturella dimensionen*. Det första temat handlar om aktörerna inom prostitutionen och socialarbetarnas syn på dem. Vilka är dem, vad har de för bakgrund o.s.v. Det andra temat handlar om vilka förklaringsmodeller socialarbetarna använder sig av för att beskriva prostitutionen och dess orsaker, vilka konsekvenser prostitutionen för med sig samt ett avsnitt som vi kallar för *verkligheten hinner ikapp*. Det sista temat går igenom de kulturella förklaringsmodellerna som socialarbetarna använder och jämställdhetsutvecklingens betydelse för synen på och omfattningen av prostitutionen.

5.1 Vem som helst?

När socialarbetarna talar om aktörerna inom prostitutionen utgår de många gånger från olika undersökningar och studier, till exempel *Könsköparna* (Sandell m.fl., 1996). Flertalet poängterar att inom ramen för deras arbete träffar de enbart de aktörer som upplever sin situation som problematisk och är hjälpsökande. Dessa, menar socialarbetarna, är inte representativa för hela målgruppen men de säger samtidigt att de påverkar deras syn på sexsäljare och sexköpare i allmänhet.

5.1.1 Sexsäljare

När vi har frågat socialarbetarna vilka det är som säljer sex så har vi till en början fått väldigt generella svar. De har målat upp en bild av en heterogen grupp med många variationer.

Jag kan bli såhär, tycka att det är så festligt, hur det varierar. Liksom de jag möter, hur man varierar i liksom, i ålder, kön, sexuell läggning, etnicitet, bakgrund, klass, utbildning.

Socialarbetare E

Ganska snart ges dock en mer specifik bild av vilka det är som säljer sex. Även om ett par stycken vid enstaka tillfällen nämner att det både är män och kvinnor som säljer så är det i princip enbart kvinnor som det pratas om. Många uppges ha missbruksproblem, dålig självbild och mår dåligt.

Det är väldigt många av kvinnorna som har tidigare övergrepp bakom sig, så det är inte *vem som helst* som säljer. Utan du *måste* ha negativa erfarenheter på ett eller annat sätt.

Socialarbetare F

Här är ett exempel på hur socialarbetarna, när de använder sig av den allmänna diskursen, målar upp en klar och tydlig bild av vilka det är som säljer sex. Här är det inte längre vem som helst som kan komma ifråga, utan de som säljer sex anses alltid ha negativa omständigheter med sig. Detta tolkar vi som en form av särskiljande av ett ”vi” och ett ”dem” där sexsäljarna, i enlighet med queerteorin, ses som avvikande och därmed kan sägas exkluderas från en dominerande norm, som talar om för oss vilka gränser som gäller för sexuella handlingar. Enligt Rosenberg (2002:102f) är exkludering ett sätt att upprätthålla normen, ”vi”, genom att utesluta de avvikande, ”dem”, från den. I motdiskursen, som socialarbetare E gav exempel på i det första citatet ovan, verkar socialarbetarna försöka

komma runt ett ”vi och dem”-tänkande, genom att teckna en bredare och mer generell bild av aktörerna. När socialarbetarna pratar om sexsäljarna används nästan bara den allmänna diskursen, och motdiskursen används istället inledningsvis och ibland som en avslutning, kanske för att värja sig mot en, vad de själva uppfattar som exkluderande kategorisering. Alla socialarbetare räknar också vid något tillfälle upp vilka bakgrundsvariabler som kan ha haft betydelse för att man befinner sig i prostitutionen, och beskriver därmed en tämligen specifik typ.

Att det *oftare* är så att man har liksom, under sin uppväxt, upplevt omsorgsbrister eller man *oftare* har varit utsatt för sexuella övergrepp eller man *oftare* har missbruksproblem, att man *oftare* har, kanske rymt hemifrån, att man *oftare* har psykisk ohälsa. När det gäller killar så är det också *oftare* så att man har befunnit sig i kriminalitet eller också varit förövare, alltså sexualförövare. Och också att man har haft en tidigare sexualdebut.

Socialarbetare E

De här bakgrundsvariablerna stämmer också väl överens med den beskrivning av sexsäljare som görs av Hedin och Månsson (1998) i *Vägen ut!*, och vi tolkar det som ett exempel på den allmänna diskursen om prostitution som socialarbetarna ger uttryck för.

Det finns även en tydlig bild av vilka som *inte* är sexsäljare. Socialarbetare D1 tar vid ett tillfälle oss som ett exempel på detta. Vi som två socionomstudenter passar uppenbarligen inte in i mallen för vilka det är som säljer sex.

Det är ju inte vem som helst som tar steget in i prostitution. Alltså ni är säkert två fattiga studenter, om ni inte har rika föräldrar, och jag tror inte att den tanken har kommit till er att ”jag kanske skulle börja prostituera mig”. Utan *någonting* har man med sig i bagaget.

Socialarbetare D1

Utifrån ett diskursteoretiskt perspektiv (Bergström & Boréus, 2000:236) skulle man kunna tolka den här utsagan som en konstruktion av oss som en motsatsidentitet till sexsäljarna, vilket visar var gränserna går för vilka som ingår i kategorin och identitetspositionen sexsäljare och vilka som inte gör det. Den här gränsdragningen görs enbart utifrån de få egenskaper vi har som socialarbetare D1 antar att denne känner till, att vi är unga, kvinnliga och fattiga socionomstudenter. Således ter det sig inte särskilt svårt att åtminstone veta vem som *inte* är sexsäljare, och ett ”vi” och ”dem” förstärks ytterligare. Att vi inte har *någonting* i våra bagage tas av någon anledning för givet, kanske på grund av vår nuvarande utbildningssituation, som socionomstudenter. Om vi i det här resonemanget utgår från Rubins (1985/1992:151f) sexuella värdehierarki, visar citatet ovan på att den maktordningen som placerar vissa sexuella handlingar i ”botten” av hierarkin, till exempel att sälja sex, inte bara bestäms av själva handlingen, utan också av kontexten. I vår kontext som socionomstudenter, passar inte sexsäljande in, hade vi däremot enbart varit unga, fattiga kvinnor, kanske det inte hade varit lika orimligt att vi skulle ha sålt sex.

När sexsäljarna beskrivs och kopplas samman med en mängd problematiska omständigheter, som i första citatet på denna sida, så är det ofta som icke-agerande subjekt. Med uttryck som *situationer som uppstår, omständigheter och situationer man är i, man hamnar i prostitution, livet har farit mer illa framåt för dem*, ges en bild av hur sexsäljarna är drabbade av

prostitutionen. Enligt den kritiska diskursanalysen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:68f) bör man titta på det konkreta språkbruket för att identifiera ojämlika maktförhållanden. Den här typen av passiva formuleringar gör att sexsäljarna inte tillskrivs någon egentlig agens alls. I vårt material visar det framförallt att fokuset på bakgrundsvariablerna förstärker synen på att den sexsäljande inte har gjort ett eget val. Vid de tillfällen som sexsäljarna beskrivs som agerande subjekt görs detta oftast i form av att de sägs utsätta sig själva för risker.

Sen så tror jag ibland att det kan vara liksom fullständigt livsfarligt. Både för att man liksom utsätter sig för att träffa människor som man ibland inte vet så mycket om. Men också för att det ju ibland har inslaget utav ett självdestruktivt beteende. Att man skadar sig själv på det här sättet, och man har skadat sig själv på andra sätt innan. Och då... har det *den* funktionen så utsätter man sig ju väldigt mycket.

Socialarbetare E

Detta skulle kunna ge en bild av sexsäljaren som lite oaktsam och på något sätt finns ett slags skuldbeläggande av den säljande parten här. En sådan skuldbeläggning skulle kunna jämföras med hur våldtagna tjejer får stå till svars för att ha burit utmanande kläder, varit berusade etcetera. Det sexsäljarna utsätter sig för, att träffa någon som de inte vet så mycket om, ses sällan som problematiskt eller livsfarligt i andra sammanhang. Vi menar här att de flesta i en rad olika situationer träffar människor de inte känner, ett sådant exempel är det så kallade ”krogragget” och som ibland slutar i ett ”one night stand”, det vill säga en tillfällig sexuell kontakt mellan människor som inte vet så mycket om varandra. Dessutom verkar forskningen om våld mot kvinnor peka på att risken att bli utsatt för någon form av övergrepp är större när det gäller människor man står nära, inte främlingar (se t. ex forskningsöversikten om våld mot kvinnor i Viveka Enanders avhandling, 2008:25-34, där fenomenet huvudsakligen placeras inom ramen för vad hon kallar ”nära relationer”).

5.1.2 Sexköpare

När socialarbetarna skildrar sexköparna inleder de, precis som i fallet med sexsäljarna, med en ganska bred beskrivning utav en genomsnittlig medborgare vad gäller klass, utbildning och livssituation. Däremot är det tydligt att män är i klar majoritet, det är endast vid ett fåtal tillfällen som kvinnor överhuvudtaget nämns som möjliga köpare, det är heller ingen som har träffat någon. Den typiska sexköparen kan inledningsvis beskrivas på följande sätt:

Det är ju ofta väldigt, vad ska man säga, hyggliga män, med familj och goda grannar och så där. Så inga speciella på det sättet. Inga svartmustiga män där saliven rinner i mungiporna så och ser allmänt obehagliga ut.

Socialarbetare A

Många utav socialarbetarna målar upp en bild av ”vanliga” män, men de betonar också att det inte är vem som helst som köper sex utan att det alltid finns individuella förklaringar. Ofta handlar det om att de, i likhet med säljarna, mår dåligt, har dålig självkänsla, och har haft en problematisk och otrygg uppväxt med brist på närhet, vilket gör att de har svårt för just närhet och relationer. Vissa tar upp den allmänna bilden av sexköpare som handikappade och ensamma män, och menar att de visserligen finns men är i minoritet.

Även här ser vi hur socialarbetarna skiftar mellan den allmänna diskursen och motdiskursen. Till en början beskrivs sexköparen som vem som helst och utan tydliga särdrag, alltså genom motdiskursen. Beskrivningarna övergår dock snabbt till den allmänna diskursen, där sexköparna beskrivs som utmärkande och specifika individer. Det visar sig att sexköparna inte alls är vanliga män och ett "vi" och "dem" skapas också här. I motdiskursen ser beskrivningarna av köparna och säljarna lite olika ut. Vad gäller köparna beskrivs de i större utsträckning som personer med egenskaper, till exempel "hyggliga män", personer med familj etcetera. Detta görs däremot i princip aldrig när sexsäljarna beskrivs, vare sig det gäller den allmänna diskursen eller motdiskursen.

Ibland beskrivs sexköparna som sorgliga män som förnedrar sig själva genom att köpa sex.

När jag är på gatan och ser liksom bilar cirkulera. /---/och så är [det] någon som har barnstol och så... Då tänker jag också såhär, *åk hem*. Alltså, kan du inte bara åka hem. Alltså det blir så, det blir så djupt sorgligt.

Socialarbetare E

I citatet ovan beskrivs, med ett diskursanalytiskt perspektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:55) en individ utifrån två olika identitetspositioner; sexköpare och pappa. Dessa identitetspositioner ställs här emot varandra, alltså vad som ur ett diskursteoretiskt perspektiv kan tolkas som subjektpositioner där diskursen pekar ut en antagonistisk relation mellan "sexköpare" och "pappa" där deras olika handlingsutrymmen inte verkar stämma överens. Motdiskursen, där en sexköpare kan vara vem som helst, exempelvis en pappa, är den diskurs som socialarbetarna oftast vill hävda att de använder sig av. I den här situationen, där det vore möjligt att använda motdiskursen, blir det väldigt tydligt att det ändå är den allmänna diskursen (i det här fallet om prostitutionens aktörer) som är dominerande. Den allmänna diskursen verkar således innebära en specifik bild av sexköparen, där identitetspositionen pappa inte ingår, och därför ser vi att det blir svårt för socialarbetare E att förhålla sig till den här krocken.

Bilden av de sexköpande männen som beskrivs ovan har getts då vi har frågat specifikt om vilka sexköparna är. En annan bild ges dock när socialarbetarna pratar om sexköparna i relation till säljarna. Detta skulle kunna ses som en motsägelse inom den allmänna diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:31).

Varje gång man träffar en köpare så finns det ju en potentiell risk att han inte är en reko person, alltså att han inte... att han är en våldsam person menar jag, eller en person som kommer att kränka en på något sätt.

Socialarbetare C

Det finns ju en del knäppskallar /---/ man vet inte vem som kommer, risken att bli utsatt...att när du väl står i dörren och har öppnat dörren och den här mannen är där inne, så kan du inte välja.

Socialarbetare F

När socialarbetarna enbart pratar indirekt om köparna är motdiskursen återigen som bortblåst, de är verkligen inga vanliga män. Här beskrivs sexköpare som potentiellt våldsamma och farliga, vilket inte framkommer i de tidigare beskrivningarna. De bakgrundsvariabler, såsom

utbildning etcetera, eller andra subjekts- och identitetspositioner, såsom pappa eller hyggliga män, är inte längre aktuella för att kategorisera köparna.

5.2 Vad handlar det om?

5.2.1 Det handlar inte om sex

Socialarbetarna är alla överens om att prostitution inte handlar om sex.

Är det bara kåthet, så kan man ju titta på en porrfilm och sitta och runka, även om det kanske inte är samma sak.

Socialarbetare D1

När de pratar om sex knyts det ofta ihop med något annat som sexet sägs symbolisera. Någon pratar om att icke-känslogöra sexet, någon pratar om kontrollbehov. Genomgående pratar socialarbetarna om prostitutionen som ångestreducering, både för säljarna och köparna, och hur den används av köparna för att fly från verkligheten och för att söka tröst. Att det inte handlar om någon slags längtan efter sex utan att köparna har ett inre tomrum som de försöker fylla.

Anledningen är *inte sex*, anledningen är att man sexualiserar andra starka känslor. Så som exempelvis sorg, vrede, ilska /---/ de lever i ett fruset trauma /---/ vad är då deras önskan? Jo, det är att få den här, om man har avsaknad av närhet, det är att *få* den här närheten. Men, när man tittar på det utifrån, det är ju då det blir så paradoxalt så, för det säger ju sig självt, alltså här är ett avtal, man köper en tjänst. Det är ju inte *närhet* man får där.

Socialarbetare B

Också i *Könsköparna* (Sandell m.fl., 1996) tas behovet av närhet och svårigheter med relationer upp som betydande orsaker till sexköparnas beteende. Att sexköpet skulle handla om just sex avvisas här i princip som en möjlig orsak. Enligt Rosenberg (2002:100f) ses det mesta som faller utanför heteronormativitetens ideala parrelation som avvikande och fel, och genom att osynliggöra det avvikande (det vill säga i det här fallet att avvisa den möjliga sexuella dimensionen i en prostitutionsförbindelse) upprätthålls normen som naturligt given och utan något behov av förklaring. Vi menar här att socialarbetaren, genom att avsexualisera prostitutionen (via aktörerna), också osynliggör den som ett möjligt heterosexuellt beteende och istället omförhandlar den till något annat. Att exempelvis bara ha sex för att få pengar, eller betala pengar för att få sex, är inte accepterat inom heteronormen, där sex enligt Rubin (1985/1992:151f) bör vara en kärlekshandling inom en monogam relation.

Även sexsäljarna uppges använda prostitutionen för att lätta sin ångest och socialarbetarna pratar också om ett återupprepningstvång, där de övergrepp sexsäljarna eventuellt har bakom sig återupprepas, men denna gång med en känsla av kontroll i deras vanmäktiga situation, då de kan bestämma själva när, hur och med vem det ska ske. Sexsäljandet ses som en del utav ett självdestruktivt beteende. Bergström och Boréus (2000:234f) skriver om hur språket är skapande i sig självt. Genom att beskriva att det är en *känsla* eller *upplevelse* av kontroll i situationen, skulle socialarbetarnas beskrivningar kunna tolkas som att det bara är en ”skenbar” kontroll som sexsäljarna tycker sig uppleva. I och med detta ger socialarbetarna sig

själva tolkningsföreträde och makten att bestämma vilken beskrivning av verkligheten som är den ”rätta” (Bergström & Boréus, 234f).

Att prostitution enligt socialarbetarna inte handlar om sex är alltså framträdande i deras resonemang. Däremot används ett flertal andra förklaringsmodeller, både på en individnivå, på en strukturell nivå och på en relationell nivå. På en strukturell nivå ser man prostitutionen som en politisk fråga, en social fråga, en moralisk fråga och utifrån olika maktstrukturer, ungefär i linje med vad Svanström (2004:294f) beskriver. På en relationell nivå beskrivs prostitutionen som mötet mellan de två rollerna sexköpare och sexsäljare. Störst fokus ligger dock på individnivån där man beskriver prostitutionens orsaker på en mängd olika sätt, bland annat som frågor om aggressivitet och våld, rädsla för att bli avvisad, ensamhet, en kränkande handling, beroendebeteende, behov av bekräftelse och föreställningar kring kön och sexualitet.

När socialarbetarna definierar vad prostitution är så överensstämmer det väl med Nationalencyklopedins definition, att prostitution är ett köp/försäljning av en sexuell tjänst. Vissa pratar om att man köper sig *tillträde till någon annan människas kropp*, vilket mer liknar den definition som Borg m.fl. (1981) använder i sin prostitutionsrapport. Definitionen verkar dock vara problematisk.

Vad prostitution är för någonting. Är det ett jobb eller är det ett socialt problem eller är det sexualitet är det... liksom, vad *är* det för någonting.

Socialarbetare E

Dels finns det ju själva prostitutionshandlingen, eller prostitutionsakten, som man ofta använder för att beskriva vad prostitution är. Och då är det ju liksom att en person som köper och en person som säljer en sexuell tjänst. Men sen så, utöver det, så tänker jag att prostitution faktiskt också är en institution, alltså en mängd relationer som är kopplade till samhällsstrukturer och idéer och praktiker.

Socialarbetare C

Pengar är något som alla socialarbetare nämner. Dock ses det aldrig som ett motiv i sig utan enbart som en utlösande faktor och en röd tråd genom hela prostitutionen. Pengarna är också en mur mellan säljaren och köparen, som markerar att det handlar om en ekonomisk transaktion, och därmed verkar socialarbetarna mena att det inte är fråga om ”äkta” känslor/sexuella handlingar.

Prostitutionen tolkas istället ofta som en strategi eller lösning som aktörerna använder för att hantera ett annat problem eller tidigare trauma. I och med detta kan aktörerna uppleva prostitutionen som något positivt, socialarbetarna ser det dock inte som positivt utan menar att det inte håller i längden. Vad prostitutionen egentligen handlar om tycks oerhört svårt att definiera för socialarbetarna. Socialarbetare C beskriver svårigheten såhär:

I själva verket så är det ett utav de mest komplexa sociala fenomen som jag kan komma på. Därför att det är så... existerar i någon slags skärningspunkt emellan... alltså individ och samhälle, olika strukturer kring klass, kön, etnicitet, sexualitet, och det handlar om makt, och det handlar om ekonomi, och det handlar om sexualitet, och det handlar om våld och utsatthet och kontroll och... Alltså det är ett oerhört komplext fenomen.

Enligt Rosenberg (2002:17f) måste det som avviker från normen alltid förklaras medan det som tillhör normen tas för givet och inte behöver någon vidare förklaring. Det verkar vara så att ju mer avvikande ett fenomen är desto mer ingående måste det förklaras. I citaten ovan syns ett starkt behov av att förklara vad prostitutionen innebär men samtidigt är det problematiskt för socialarbetarna. De olika faktorer som socialarbetare C tar upp menar vi går att applicera på i princip vilket annat socialt fenomen som helst. Skillnaden är att inte alla sociala fenomen kräver en lika ingående förklaring, beroende på om de befinner sig inom normen eller inte.

Socialarbetare D1 och D2 förlägger definitionen av prostitution hos sexsäljaren:

D1: Jag brukar säga, att skit i ordet prostitution, utan det är din egna känsla. Gå på den! Känner du att du begår ett våld på dig själv, i en sexuell handling för att få någonting tillbaka, så kanske du behöver hjälp med att bearbeta det. Sen är det oviktigt vad det heter.

D2: Jag tänker ungefär likadant att det är många kvinnor som prostituerar sig på olika sätt. Och just att det ordet, det väcker mycket starka känslor, eller att det är förknippat med gatan, med något ganska sjaskigt. Men man kan ju också lyfta det i andra sammanhang att, precis som [D1] säger att man faktiskt gör sexuella aktiviteter mot sin vilja, att man lever i en relation som är väldigt destruktiv, där man ställer upp då på olika sexuella aktiviteter som man inte vill. Bara för att kanske få vara kvar i en bostad, att leva i relationen. Det är ju också en form av prostitution.

I det första citatet kopplas definitionen av prostitutionen till sexsäljarens upplevelse av att begå våld på sig själv, genom att byta till sig något odefinierat via en sexuell handling som upplevs som destruktiv för säljaren. Kollegan säger sig instämma men liknar här prostitutionen vid vilken annan parrelation som helst. Här är gränserna inte så tydliga mellan ”vi” och ”dem”, och prostitutionen blir i den här beskrivningen således ett fenomen som skulle kunna appliceras på flertalet relationer. Direkt efter den här dialogen, där definitionen är upp till sexsäljaren, visar de ändå på vilka gränser deras egen definition har.

D1: Många tänker så här och tycker så här att är man då gift och kärleken är slut och man tvingar sig till att ha sex med sin make eller sin hustru, att det *också* är en form av prostitution, men jag ser inte det som någon form av prostitution, för det är ju *många*, och då får man gå till en sexolog till exempel tycker jag, och prata om det. Så att det är ju annorlunda.

D2: Ja, samlevnadsfrågor är ju en sak, om man har problem i sin sexuella relation, men det är ju när man, det kantrår över, till att man är tvingad gång på gång, vara med i sammanhang, där man inte är bekväm.

I början av dialogen är det sexsäljaren själv som får sätta gränsen för vad som är prostitution respektive vad som inte är det, alltså när det beskrivs som en *känsla* som de själva får definiera. Om vi med diskursanalysens hjälp vänder på detta och tittar på motsatsförhållandet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:57f), att sexsäljaren inte har den här känslan av att ha sex mot sin vilja, så skulle man också kunna påstå att det inte heller är prostitution, betalningen till trots. Socialarbetare D1 och D2 har även en egen avgränsning för vad som inte tillhör prostitutionen, som innebär att om man har den här känslan inom ett äktenskap så är det något annat än prostitution, det handlar då om samlevnadsfrågor, och inte om tvång. Tvång kopplas ihop med prostitution och inom äktenskapet tolkas den sexuella handlingen, trots att det kan handla om att man ”ställer upp” fast att man inte vill, som något helt annat

och skiljt från prostitutionsrelationen. Eftersom känslan av att känna sig tvingad enligt socialarbetare D1 är så vanlig inom äktenskap så blir det inte här fråga om prostitution, som är ett så avvikande fenomen. Även om handlingen ibland skulle kunna tolkas som att vara, om inte den samma så väldigt snarlik, så betyder den inte samma sak för socialarbetarna utan omförhandlas och ges en annan mening då det sker inom äktenskapet, alltså inom normen. Detta skulle kunna tyda på det som queerteorin (Rosenberg, 2002:100f) diskuterar, att vissa fenomen, exempelvis den ”naturliga” heterosexuella parrelationen, behöver avgränsas mot något som framställs som avvikande för att få status som det ”normala”. Genom socialarbetarnas särskiljning av tvång inom äktenskapet och prostitutionen, förstärks gränserna mellan heteronormen och det avvikande, det vill säga prostitutionen. Även Pettersson och Tiby (2003) menar att deras informanter resonerade på liknande sätt, då de utgick från de sexsäljande kvinnornas egen definition, men också hade svårare att se skillnaden på vad som är prostitution eller inte beroende på hur äktenskapslik situationen är.

Även vad gäller beskrivningarna av prostitution så hoppar socialarbetarna mellan den allmänna diskursen och motdiskursen.

Det finns ju olika *typer* av prostitution också. Alltså, dels kön, alltså en man som köper en kvinna, en kvinna som köper en man, en man som köper en man och så vidare /---/ det är ett maktförhållande mellan kvinnor och män, eller mellan olika samhällsklasser.

Socialarbetare F

Här inleder socialarbetare F med en bred beskrivning av prostitutionens olika former, men övergår snabbt till den allmänna diskursen där maktförhållandet mellan män och kvinnor tyder på att den heterosexuella prostitutionen, med kvinnor som säljare och män som köpare, är den typ av prostitution som ingår i den allmänna diskursen.

Sex tas som sagt aldrig upp som ett motiv i sig självt inom prostitutionen. Med ett queerteoretiskt perspektiv kan detta tolkas som att då prostitution inte tillhör ”det goda sexet” utan återfinns långt ner i den sexuella värdehierarkin (Rubin, 1985/1992:151f), så måste det med nödvändighet symbolisera något annat. De sexuella aktiviteter med låg status, menar Rubin, kopplas exempelvis ihop med mental sjukdom och kriminalitet, och genom stigmatisering bevaras den låga statusen. Att den ena parten inom prostitutionen bara vill ha pengar och den andra parten bara vill ha sex blir otänkbart, någonting måste ligga bakom det här avvikande beteendet. Exempelvis närhet, som är det som köparna egentligen vill ha enligt socialarbetarna, kan inte likställas med sex, åtminstone inte sex inom prostitutionen då det är ett avtal kring en tjänst. Sexköparnas beteende blir än mer avvikande då det finns en åldersskillnad mellan köparen och säljaren. Överträdande av generationsgränser är det som Rubin (1985/1992:151f) beskriver som botten i sin sexuella värdehierarki.

Ibland när jag hör en köpare i samtal, så kan jag tänka, så är det så *sorgligt*, i hur, att det kan upplevas som en sådan, alltså som... Att vara så fruktansvärt *inte* i kontakt med sig själv, så att man inte vet vad man själv behöver, förstår ni då? Att man, om man är en olycklig 45-årig man. Varför tänker man då att man ska bli riktigt glad utav att ligga med en tjej som är 21 år, och hon vill inte alls ha sex med honom. Och, liksom... varför tänker man att liksom, det är vägen till min lycka.

Socialarbetare E

Att den 21-åriga säljaren inte vill ha sex med den 45-åriga köparen tas för givet och förstärker det sorgliga intryck som socialarbetare E vill ge av köparen. Ett beteende som är såhär avvikande kan inte förklaras på något annat sätt än att köparen inte är i kontakt med sig själv, och därför missuppfattar situationen, och att säljaren aldrig skulle ha sex med honom utanför prostitutionen. Inte heller här ses sex som ett motiv i sig för köparen, utan att bli glad och lycklig är det socialarbetaren tror att köparen egentligen vill, inte att ha sex.

Socialarbetare C talar om hur sexsäljaren inte känner någon lust i prostitutionen och hur man särskiljer sin sexualitet från den sexuella akten.

Jag tror generellt sett så är prostitutionen väldigt genomsyrad utav ett objektifierande av människor och mänskliga relationer och också det här komodifierandet av sexualiteten, att man använder sin sexualitet inte då för sin egen skull, utan... ja, för sin egen skull på det sättet att man får en ersättning, att man får pengar, men på ett väldigt instrumentellt sätt, blir det ju att man har sex fast inte för sin egen sexuella njutnings skull. /---/ det är väldigt problematiskt att utföra sådana handlingar, för att det kräver ju då att man kopplar ifrån liksom... sin sexuella lust är inte längre väsentlig för att ha sex.

Socialarbetare C

I likhet med vad Borg m.fl. (1981:508) skriver, så händer det i princip aldrig att den sexsäljande kvinnan känner någon sexuell attraktion till köparen. Borg m.fl. menar också att grunden i prostitutionen är att kvinnor ska vara sexuell tillgängliga för mäns sexuella behov, vilket blir kärnan även i ovanstående citat – att säljarnas lust åsidosätts till förmån för köparnas. Att säljarna överhuvudtaget skulle känna njutning i situationen är otänkbart. Med queerteorin kan den här för givet tagna sanningen ifrågasättas (Ambjörnsson, 2006:9), varför skulle en kvinna inte kunna sälja sex för att tillfredsställa sina egna sexuella behov?

I den allmänna diskursen finns också tydliga gränser vad gäller mäns och kvinnors sexualitet. Dessa tydliggörs i följande citat där socialarbetare D1 beskriver en slags omvänd prostitution med kvinnor som köpare och män som säljare.

Jag tror inte heller att det är vem som helst. Utan det här är ju en ömsesidig förnedring. Tänk att ni som kvinnor, om där skulle finnas en gata för män och så skulle ni ligga och köra runt där och titta ut någon som passar er och så skulle ni pippa i bilen och ni vet att han tänker ”din äckliga kärring”. Och sen skulle ni ge honom pengar för det dessutom. Vilken skam *det är*.

Socialarbetare D1

Bergström och Boréus (2000:236) skriver om sociala identiteter och hur olika handlingsutrymmen knyts samman med dessa. I den allmänna diskursen kring prostitution innebär identitetspositionen man ett visst handlingsutrymme, som inte kan kopplas ihop med identitetspositionen kvinna och tvärtom. I motdiskursen är handlingsutrymmena inom prostitutionen oberoende av kön, då alla typer av prostitution ses som möjliga. När socialarbetare D1 byter ut identitetspositionernas handlingsutrymmen förstärks den allmänna diskursens gränser och det som hamnar utanför gränserna, det vill säga situationen i citatet, framstår inte som rimligt eller ens möjligt, åtminstone i den här utsagan.

5.2.2 Verkligheten hinner ikapp

När socialarbetarna pratar om aktörerna inom prostitutionen, pratas det ofta om självbedrägeri, att de lurar sig själva, att de kan få vinster i stunden men att verkligheten tillslut hinner ikapp. Prostitutionen ses som en strategi för att fylla ett inre tomrum, som vi tidigare har diskuterat, både för säljare och köpare, och kan i stunden ge både kickar och bekräftelse. Detta menar socialarbetarna dock bara är att lura sig själv.

Det är ju ingen hållbar strategi. För att visst, i stunden då kanske det ger ångestlindring så, men det betyder ju inte att den ångesten försvinner, den kommer ju tillbaka. Och det är ofta någonting som trappas upp och till slut befinner man sig i en situation där man kanske har förstört... man har förstört sina relationer, man har förstört sin ekonomi, man... alltså, det kan, på något sätt, förstöra ett liv. Så... ja, det har naturligtvis många såna effekter också. Men i grund och botten så tror jag aldrig att det är en lösning liksom, jag tror aldrig att det kan leda till något positivt. Jag tror inte att prostitution som fenomen, varken för den som köper eller säljer, är någonting positivt. Det kan vara en strategi, det kan vara en lösning på ett upplevt problem, men jag tror alltid att det ger... det skadar mer än det "hjälper", inom citationstecken.

Socialarbetare C

Flera av socialarbetarna pratar om de klienter de möter som insiktsfulla och hjälpsökande. Dessa upplever problem i prostitutionen och vill ha en förändring. De som socialarbetarna inte möter beskriver de som att de fortfarande lever i lögnen och inte är i kontakt med sig själva, att det är därför som de inte har sökt hjälp.

Den del som jag möter är en välmotiverad grupp, alltså som har en insikt med att det här är och vill en förändring, alltså insiktsfulla /---/ Men jag menar om man tittar på, alltså både den säljande parten och den köpande parten inom könshandeln så är det två väldigt *heterogena* grupper. /---/ det finns väl många personer som utövar de här handlingarna och gör det och som inte tycker att detta är något *problem* men då söker de ju sig heller inte hit.

Socialarbetare B

Senare i intervjun pratar socialarbetare B om den gruppen som hon inte träffar, och beskriver de som att de förmodligen inte har känt efter och *upplever* det inte som ett problem. I den allmänna diskursen tillhör socialarbetarnas klienter den *insiktsfulla* delen, vilket kan tolkas som att den del de inte möter är den icke insiktsfulla delen, men att de likväl behöver hjälp. Bergström och Boréus (200:234f) skriver om att kunskap grundas i tolkningar av verkligheten. Den kunskap som socialarbetarna har om sina klienter bygger på deras tolkningar av dessa (de är insiktsfulla). I resonemanget ovan bygger de också sin kunskap om de individer som de inte träffar på samma tolkningar (de är inte insiktsfulla, men har samma behov av hjälp). Då och då påpekar socialarbetarna i motdiskursen att det kanske ändå finns några undantag som inte ser prostitutionen som ett problem, och backar hela tiden upp den allmänna diskursen med dessa påståenden för att undvika att moralisera. Även här är dock den allmänna diskursen övervägande dominant och de eventuella undantagen som nämns blir ofta i meningen efter några som inte har känt efter och egentligen lurar sig själva.

Under intervjuerna har vi frågat socialarbetarna specifikt om deras tankar kring "den lyckliga horan" och en eventuell motsvarighet bland köparna. Den lyckliga horan beskrivs främst som

ett möjligt undantag, men oftast handlar det om att dessa individer ”tror” sig vara lyckliga i prostitutionen, när de egentligen bedrar sig själva.

Det tror jag säkert att det finns, en och annan. /---/ det finns ju säkert kvinnor som är så avskärmade så att de tycker att det här är *perfekt*, det är *fritt* och det är *bra* och jag får in *mycket pengar*. Men jag tror ändå att förr eller senare så hinner verkligheten ifatt.

Socialarbetar D1

Den allmänna diskursens gränser tydliggörs genom att klargöra vilka som ingår i den och inte. En lycklig hora ingår definitivt inte i den allmänna diskursens bild av prostitutionen och enligt Foucaults (1993:30f) resonemang om vem som har rätt att yttra sig inom diskursen ifrågasätts den lyckliga horan både med utgångspunkt i hennes yttranden (att hon är lycklig) och den hon är (sexsäljare). Enligt queerteorin (Rosenberg, 2002:102f) kan avvikande personer inkluderas i normen/diskursen så länge de anpassar sig till den, då den lyckliga horan inte gör den anpassningen så exkluderas hon istället helt från diskursen. I den allmänna diskursen kan inte en sexsäljare vara lycklig och därför utesluts hon och blir framställd som en myt.

Den här, som socialarbetarna kallar det, myten kring den lyckliga horan, finns enligt dem för att det finns ett behov av att upprätthålla den bilden. Behovet utgår från köparna som använder myten för att försvara sina handlingar, ingen vill ju, som socialarbetarna uttrycker det, köpa en olycklig människa. Även säljarna använder myten som ett försvar och med hjälp av den kan de lättare tro sig vara lyckliga. I själva verket, säger socialarbetarna, är den lyckliga horan en roll som sexsäljarna spelar och som upprätthålls av båda parter. När vi frågade socialarbetare B om hon tror att den lyckliga horan finns får vi svaret:

Absolut inte! /---/ jag *vet* att jag är motsagd i det. Från personer i den målgruppen själva./---/ Om jag säger så att det är självfallet så att det *är* inte så för alla, vare sig i köpargruppen, eller säljargruppen. Men, för *mig* är det så, och då utifrån det terapeutiska och utifrån min socialarbetarroll, så är det viktigt, det är tillräckligt många, det räcker, det är tillräckligt många som far illa. Och för *dem* individerna så blir det ju ett *hån* om man tänker att den lyckliga horan finns.

Här förstärks ytterligare vilka det är som har rätt att yttra sig och vilka som inte har det, även inom motdiskursen. Motdiskursen, som socialarbetarna använder sig av när de vill komma bortom exkluderande och moraliserande kategoriseringar och där den lyckliga horan skulle kunna ingå som en möjlig subjektsposition, blir här främst en diskurs som socialarbetarna ger sig själva tillgång till. Trots att socialarbetare B är medveten om att det finns en motsägelse från aktörerna själva så ger sig B ändå rätten att ta över diskursen utifrån sin socialarbetarposition. Som socialarbetare tycks B anse sig ha makten över vilken kunskap som ska anses vara den ”sanna” (Bergström & Boréus, 2000:234f). De som far illa inom prostitutionen får företrädesrätt att yttra sig då de håller sig inom den allmänna diskursens gränser, vilket är i enlighet med Foucaults (1993:30f) resonemang, där den som har den ”rätta” tillhörigheten, eller åtminstone erkänner den dominerande diskursens tolkningar av ett fenomen, också ges rätt att yttra sig.

Genomgående när socialarbetarna pratar om den lyckliga horan används motdiskursen för att undvika moralisering. Genom motdiskursen förlägger socialarbetarna sina yttranden utanför

sig själva. ”Myten” om den lyckliga horan är skapad utifrån *aktörernas behov* och att prata om lyckliga horor blir ett hån *för de utsatta*. Dessa yttranden görs dessutom inte utifrån socialarbetarnas person utan utifrån deras *yrkesroll*, som i det här fallet framställs som en legitim kunskapsgrund.

5.2.3 Konsekvenser

När vi har frågat om vilka konsekvenser prostitutionen kan ge aktörerna så räknar socialarbetarna upp en mängd olika negativa följder. Det kan ge könssjukdomar, fysiskt och psykiskt sämre hälsa, fängelse eller böter, missbruk, ångest, skuld, social isolering, svårigheter med relationer, svårigheter med sexualiteten, ensamhet, dålig självkänsla, utanförskap, självförakt och risker för att bli utsatt för våld, ibland med dödlig utgång. De beskriver även konsekvenser i ens ”vanliga” liv, med förhållanden, barn, familj och vänner. Prostitutionserfarenheter bär, enligt socialarbetarna, ofta med sig en förändrad människosyn och en förändrad syn på sig själv. Sexsäljare blir, menar vissa socialarbetare, sedda som objekt, vilket är skadligt, även *att betrakta andra människor som objekt ses som skadligt*. Den största konsekvensen ses av socialarbetarna som stigmat och skammen kring framförallt sexsäljarna men även köparna.

Få av socialarbetarna har tagit upp positiva konsekvenser om vi inte särskilt har frågat efter det, när vi väl har gjort det nämns bekräftelse, kickar, att känna sig sedd och uppskattad, att få någonting (pengar eller annan materiell ersättning), samt att känna makt och kontroll. Däremot är alla överens om att dessa positiva följder är kortvariga och att de negativa väger över.

Jag tror att det är väldigt korta vinster man har på det. Jag tror att i längden så skadar man nog mer sig själv. Det känns som att jag låter som en jävla moraltant här!

Socialarbetare F

I ovanstående citat ser vi hur socialarbetaren använder sig av den allmänna diskursen. Avslutningsvis framkommer dock en ambivalens inför att låta som en ”moraltant”, vilket skulle kunna tolkas som ett försök till att skapa en diskrepans mellan socialarbetare F och den allmänna diskursen.

Socialarbetarna pratar också om negativa konsekvenser vad gäller den egna sexualiteten för sexsäljarna, och negativa konsekvenser vad gäller sexköparnas sexliv utanför prostitutionen. När det rör sig om sexsäljarna så menar flera socialarbetare att säljandet kan göra det svårt för dem att behålla sin egen sexualitet då de åsidosätter den i prostitutionen. I prostitutionen menar socialarbetarna, att säljarnas sexuella lust blir oväsentlig, som vi tog upp i avsnittet *det handlar inte om sex*.

Socialarbetarna menar att prostitution medför en isolering och ett starkt utanförskap för aktörerna, men framförallt för säljarna.

D1: Den isolering som prostitution medför, det är en *total* isolering för de flesta kvinnor. Prostituerar man sig, så finns det så otroligt mycket skam och då drar man ju sig undan. Vänner och tillslut kanske familj också. /---/

D2: Många har ju helt uttraderade nätverk /---/ de har inga sådana sammanhang att ingå i utan då är ju gatan det enda sociala sammanhang[et]

D1: Alltså det här leder ju ofta till *jättedåligt* självförtroende, när man inte tycker att man passar in i vanliga sociala sammanhang och där nere blir man accepterad, som den man är.

Socialarbetare D1 och D2

Prostitutionen har även, enligt socialarbetarna, konsekvenser för den egna identiteten. Trots att aktörerna har flera olika identitetspositioner (exempelvis pappa, hustru) så tar den sexsäljande respektive sexköpande identiteten över då den är så spektakulär och stigmatiserad. Framförallt blir den sexsäljande *den prostituerade*. Det här går att jämföra med diskursanalysens antagonism (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:55), där det uppstår en konflikt mellan olika identitetspositioner och deras handlingsutrymmen. För att lösa konflikten görs en identitet, exempelvis den prostituerade, dominant, medan de andra undertrycks. Detta kan också vara en anledning till att sexsäljarna förlorar sina övriga nätverk.

5.3 Den kulturella dimensionen

Bland de strukturella dimensioner som socialarbetarna tog upp i sina beskrivningar, exempelvis politiska och sociala, nämndes också kultur och jämställdhet ofta som förklaringsmodeller.

Socialarbetarna pratar om ojämlika samhällen utifrån ekonomiska orättvisor, där prostitutionen blir en konsekvens av det och därmed ett fattigdomsproblem. Detta är ingenting som finns i Sverige, utan fattigdomssyndromet och dess orsaker till prostitution förläggs i andra kulturer och i andra länder. Enligt socialkonstruktivismen (Rosenberg, 2002:24) skapas verkligheten genom språket och ser annorlunda ut i olika kulturella kontexter. Det vi kan se är att vad gäller andra kulturer förklaras prostitutionen av socialarbetarna främst genom yttre faktorer, såsom fattigdom, och verkar då bli en slags ”godare” prostitution, då sexsäljarna ger sig in i prostitutionen med en ren överlevnadsstrategi. Sexsäljare i dessa länder blir enligt socialarbetarna i större utsträckning tvingade in i prostitutionen av yttre omständigheter. I Sverige däremot förklaras prostitutionen mer utifrån inre faktorer, såsom aktörernas tidigare erfarenheter och personlighet. Ett exempel på detta tas upp av socialarbetare F:

Man har gjort någon jämförelse i Berlin -45, när den var totalt utbombad då, att där sålde sig en jättestor del av de ”säljbara” kvinnorna till amerikanska soldater för en chokladbit för att rädda barnens liv och så. Och det är ju en viss annan typ av, alltså *överlevnad*. Och det kan man ju se i många av de fattiga länderna som har en överlevnadsstrategi i, alltså i prostitution också. Men det har vi ju inte här i Sverige på samma sätt /---/ du har inget fattigdomssyndrom i Sverige.

Socialarbetare F

Socialarbetare F anser att det inte finns någon fattigdom i Sverige utan här är pengarna enbart en utlösande faktor, inte ett personligt motiv som skulle kunna kopplas till den sexsäljandes ekonomiska omständigheter. Socialarbetarna pratar i princip aldrig om prostitutionen i Sverige i termer av klasskillnader eller ekonomiska orättvisor. Diskursen kring prostitution

ser väldigt annorlunda ut beroende på vilken kulturell kontext den placeras i. I andra kulturer, där socialarbetarna främst förklarar prostitutionen utifrån fattigdom och överlevnad, verkar inte samma komplexa förklaringsmodeller behövas som i Sverige, utan prostitutionen tolkas som något annat.

Alla socialarbetare pratar om prostitutionen som en jämställdhetsfråga och enligt oss görs den därmed per automatik heterosexuell, eftersom jämställdhet sällan omtalas som något annat än förhållandet mellan könen. De kopplar också ihop hur jämställt ett samhälle kan sägas vara med hur mycket prostitution som finns.

Där tror jag att Sverige är lite speciellt. Och jag tror att det har att göra mycket med en, vad ska man säga, en jämställdhetsdebatt. Jämställdhetsutveckling i Sverige. Alltså hela den diskussionen, som långsamt maler på liksom, med utsatthet och ojämlikhet och offer och allt sådant där, att det har blivit negativt.

Socialarbetare A

Alltså synen på män, synen på kvinnor har ju jättestor betydelse /---/ I det *optimala* jämställda samhället, så förekommer inte prostitution./---/ Kan tänka att det inte ska behövas.

Socialarbetare B

I det sista citatet bli prostitutionen beroende av ojämställdheten och direkt knuten till den. Även Borg m.fl. (1981:578) menar att prostitutionens existens är avhängig det ojämställda samhället. Det pratas också om jämställdhet på en individnivå där vissa socialarbetare tar upp att många män som köper sex, gör detta för att de faktiskt inte vill ha en jämställd relation.

Flera socialarbetare tar upp siffror från undersökningar på hur mycket prostitution det finns i olika länder och de drar själva kopplingen till hur jämställdhetsutvecklingen ser ut i de respektive länderna.

Någonstans så finns det ändå ett kulturellt konstruerat behov. Och då är det andra som ska tillfredsställa det behovet. /---/ att jag säger att det är ett socialt konstruerat behov är att jag tänker att det handlar om någonting annat än sexualdrift. Eftersom man kan se att det skiljer sig så mycket i olika kulturer, hur mycket sex man köper. /---/ att i Sverige, att det är 8 % av alla män som just nu uppger att de har köpt sexuella tjänster. Och motsvarande är 50 % i Spanien, tror jag, om jag inte tar i kanske. Och så 73 % i Thailand, och så någonstans uppemot 80, 85 eller någonting i Bangladesh, vilket ju talar också, jag menar alltså, vilket ju *betyder* att det är en social och kulturell konstruktion. Och jag tänker att i ett samhälle som är *sexualförnekande*, där man *inte* får lov att... där man inte kan bejaka sexualiteten, för varken kvinnor eller män, där finns det mycket prostitution.

Socialarbetare E

I det här sammanhanget kopplar också vissa socialarbetare ihop prostitution och synen på sexualitet i olika samhällen. Hur tillåtande syn på sex ett samhälle eller en kultur har spelar roll för hur mycket prostitution det finns. Tonvikten som läggs på sex och sexualitet när de pratar om prostitution i andra kulturer, finns inte på samma sätt när de pratar om prostitutionen i Sverige. I den allmänna diskursen kring prostitution i Sverige används aldrig en sexuell dimension som förklaringsmodell, vilket görs när det gäller andra kulturer, där prostitutionen blir ett svar på köparnas sexuella behov. Socialarbetarna menar att detta beror

på att i andra kulturer får man inte bejaka sin sexualitet och sin sexuella lust, detta konstruerar ett behov av prostitution som botten i kulturen. För att kunna bejaka sin sexuella lust tar man till prostitution eftersom det inte får lov att ske i det ”vanliga” samhället.

6 Sammanfattning med fokus på forskningsfrågorna

Vårt syfte med den här uppsatsen har varit att lyfta och problematisera bilden av prostitution och dess aktörer bland socialarbetare. Vi har presenterat vårt resultat i tre olika teman (*vem som helst?*, *vad handlar det om?* och *den kulturella dimensionen*) som vi här kommer att sammanfatta och knyta an till våra forskningsfrågor. Våra forskningsfrågor har rört hur socialarbetare beskriver prostitutionen och dess aktörer utifrån orsaker, motiv och konsekvenser samt utifrån kön, sexualitet, klass och kultur. Dessutom har vi undersökt vilka föreställningar de utgår från i sina beskrivningar. I vårt material har vi kunnat se två övergripande diskurser i socialarbetarnas beskrivningar av prostitutionen och aktörerna. Den allmänna diskursen är den som socialarbetarna oftast utgår ifrån och prostitutionen beskrivs där som problematisk för samhället i stort och bekymmersamt för aktörerna. Ibland används även en motdiskurs där de försöker undvika att uppfattas som moraliserande genom att värja sig mot vad de verkar uppfatta som exkluderande kategoriseringar inom den allmänna diskursen.

Då det gäller beskrivningarna av aktörerna inom prostitutionen, kan vi sammanfattningsvis se att inom den allmänna diskursen beskrivs både sexköpare och sexsäljare utifrån ett antal bakgrundsvariabler, där det oftast finns någon form av trauma i botten som kan vara orsaken till varför de köper/säljer sex. Inom motdiskursen försöker socialarbetarna komma runt de här specifika beskrivningarna, som de själva verkar uppfatta skapar ett ”vi” och ”dem”, genom uttalanden som att det är vanliga män och kvinnor, alltså i betydelsen ”vem som helst”. Däremot håller inte detta då socialarbetarna snabbt återkommer till de specifika orsakerna och uttrycker att alla måste ha något med sig i bagaget. En skillnad vi kan se i beskrivningarna av säljare respektive köpare är att säljare i princip enbart beskrivs utifrån bakgrundsvariabler, medan köparna beskrivs både utifrån deras bakgrund, men också mer som personer med egenskaper, familj etc., vilket säljarna inte gör. Sexsäljarna beskrivs inom den allmänna diskursen nästan alltid som kvinnor och sexköparna beskrivs alltid som män, vilket ger en heterosexualiserad bild av prostitutionen.

I vårt andra tema beskriver socialarbetarna prostitutionen som fenomen utifrån en mängd olika föreställningar, orsaker och förklaringsmodeller. Prostitutionen ses som ett väldigt komplext fenomen och socialarbetarna beskriver det både utifrån en strukturell nivå (t.ex. politiska, sociala och moraliska dimensioner samt olika maktstrukturer), en relationell nivå men främst utifrån en individnivå med individuella orsaksförklaringar. Socialarbetarna utgår även ifrån en vetenskaplig dimension där de ofta hänvisar till forskning i sina förklaringar. Att prostitutionen kräver en så ingående förklaring handlar, i enlighet med queerteorin, inte om att det är mer komplext än andra fenomen, utan att det uppfattas som så pass avvikande att det måste förklaras mer grundligt än andra fenomen. Alla socialarbetare är överens om att prostitution inte handlar om sex, utan att sexet bara symboliserar andra känslor och är en ångestreducerande strategi eller lösning för aktörerna, vilket enligt socialarbetarna aldrig kan

fungera som en lösning. För köparna är motivet främst en önskan efter närhet och för säljarna gäller det främst att hantera tidigare trauman. Trots att prostitutionen inte handlar om sex så menar socialarbetarna att köparna ändå stundtals kan få sexuella upplevelser och fantasier utlevda, säljarna däremot känner aldrig någon njutning eller lust i prostitutionen. Inom den allmänna diskursen finns det tydliga gränser för mäns och kvinnors sexualitet vilka påverkar deras respektive handlingsutrymmen. Socialarbetarna räknar upp en mängd negativa konsekvenser men menar att eventuella positiva följder bara upplevs i stunden och att verkligheten alltid kommer ikapp. Att må bra i prostitutionen är inte möjligt i längden. Inom motdiskursen menar dock socialarbetarna att det kan finnas undantag, men ofta återvänder de snabbt till den allmänna diskursen där dessa undantag, eller de som inte ser prostitutionen som ett problem, bara lurar sig själva eller inte har kommit till insikt.

I vårt sista tema beskriver socialarbetarna prostitution utifrån en kulturell dimension. Socialarbetarnas diskurs kring prostitution ser annorlunda ut beroende på vilken kulturell kontext den placeras i. Prostitutionen i andra kulturer förklaras inte alls lika ingående som den i Sverige, som beskrivs som mycket mer komplex. Socialarbetarna menar att prostitutionen i vissa andra kulturer är ett fattigdomssyndrom, där sexsäljarna ger sig in i prostitutionen med en överlevnadsstrategi. Detta blir en slags ”god”, eller åtminstone mer begriplig prostitution som inte finns i Sverige där fattigdomssyndrom aldrig ses som en förklaring av socialarbetarna. I Sverige ses pengarna bara som en utlösande faktor, och prostitutionen beskrivs aldrig i termer av klasskillnader eller ekonomiska orättvisor. Socialarbetarna kopplar också ihop en kulturs jämställdhetsutveckling med prostitutionens omfattning, ju mer jämställt det är mellan män och kvinnor i ett samhälle desto mindre prostitution. Att se prostitutionen som en jämställdhetsfråga menar vi gör den per automatik heterosexuell, eftersom jämställdhet sällan omtalas som något annat än förhållandet mellan könen. När socialarbetarna pratar om prostitution i andra kulturer, läggs en större tonvikt på sex och sexualitet, än vad det gör gällande prostitution i Sverige. Synen på sex och sexualitet, och hur tillåtande den är, påverkar enligt dem också omfattningen av prostitutionen. Har kulturen en icke tillåtande syn gällande bejakande av sexualiteten, så är prostitutionen mer omfattande.

7 Slutdiskussion

Något vi har reagerat på är skillnaden i hur prostitutionen beskrivs av socialarbetarna när det gäller Sverige respektive andra kulturer. En av de främsta förklaringsmodellerna som beskriver prostitutionen i andra kulturer är att det är ett fattigdomssyndrom, vilket aldrig används som en beskrivning av den ”svenska” prostitutionen. I Sverige menar vissa socialarbetare att fattigdom inte är ett problem, och därför kräver kanske prostitutionen andra förklaringsmodeller. När socialarbetarna beskriver prostitutionen i andra länder som ett fattigdomssyndrom, blir det en tillräcklig förklaring och komplexiteten som präglar beskrivningarna av den svenska prostitutionen verkar inte längre behövas för att framställa prostitutionen som begriplig eller rimlig. Att fattigdom inte ses som ett bekymmer i Sverige ställer vi oss frågande till och frånvaron av ett klassperspektiv i beskrivningarna av den svenska prostitutionen är också något vi har reagerat på, särskilt då det är den största förklaringsmodellen till prostitutionens existens i andra kulturer.

I socialarbetarnas beskrivningar av aktörerna används ofta undantag i motdiskursen för att komma ifrån kategoriseringar och ett ”vi och dem”-tänk. Det blir däremot väldigt tydligt i den allmänna diskursen att undantagen inte ses som tecken på variation, utan bara bekräftar regeln om att ingen kan må bra i prostitutionen, att alla har negativa erfarenheter med sig i bagaget, att positiva konsekvenser bara upplevs i stunden etcetera. I den allmänna diskursen anser vi att bilden av aktörerna framstår som onyanserad. En konsekvens skulle därmed kunna vara att de som tillhör normen och således ”passar in” i diskursen, eller ”erkänner” den här beskrivningen (av prostitutionen och aktörerna), också är de som får tillgång till den, och har rätt att yttra sig inom den. De som däremot inte tillhör den norm om prostitutionen som socialarbetarna upprättar, det vill säga de eventuella undantagen, exkluderas och osynliggörs. Vissa socialarbetare uttrycker att de faktiskt har träffat individer som säger sig må bra i prostitutionen, men trots det så utesluter man dem medvetet från diskursen med anledning av att ett inkluderande av dem på något sätt skulle vara ett hån mot de som är mest utsatta. Detta görs med utgångspunkt i deras yrkesroll, att då det är tillräckligt många som är utsatta så går det inte att erkänna att det faktiskt kan finnas de som mår bra i prostitutionen. *Det vi frågar oss är om det ena måste utesluta det andra, måste vissa osynliggöras för att andra ska få tillräckligt stor plats?* Kan man som socialarbetare inte se till de mest utsatta samtidigt som man kan erkänna att det finns variationer och utan att osynliggöra och exkludera dessa från diskursen? Vi tycker att det är intressant hur det inom andra sociala områden läggs stor vikt vid att lyfta fram minoriteter, men när det handlar om prostitution utesluter socialarbetarna medvetet de undantag som skulle kunna ses som minoriteter bland aktörerna.

Vi hoppas att med den här uppsatsen kunna öka medvetenheten kring hur diskursen bland socialarbetare som arbetar med prostitution ser ut. Vilka konsekvenser diskursen har kan vi inte dra några slutsatser kring här, men vi tycker att det vore intressant att forska vidare på. Kan diskursen tänkas ha någon betydelse för bemötandet av aktörerna inom prostitutionen? Har den någon betydelse för hur arbetet läggs upp och utformas?

Under vårt arbete med den här uppsatsen har vi fått en större inblick i diskurserna och forskningen kring prostitution i Sverige. Detta har ökat vår förståelse för varför debatten är så laddad och ofta svart eller vit. Vi hoppas att debatten kan luckras upp så att fler perspektiv och nyanseringar kan ges utrymme i diskursen.

Källförteckning

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys.* Lund: Studentlitteratur

Borg, Arne m.fl. (1981): *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder.* Stockholm: Liber

BRÅ-rapport 2000:4 *Förbud mot köp av sexuella tjänster – Tillämpningen av lagen under första året.* Brottsförebyggande rådet

Butler, Judith (2005): *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg.* Stockholm: Natur och kultur

Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och Konstruktioner. En sorts metodbok.* Lund: Studentlitteratur

Dodillet, Susanne (2009): *Är sex arbete? Svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet.* Stockholm: Vertigo

Ekis-Ekman, Kajsa (2010): *Varat och varan. Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan.* Stockholm: Leopard förlag

Enander, Viveka (2008): *Women Leaving Violent Men. Crossroads of Emotion, Cognition and Action.* Göteborgs universitet: Akademisk avhandling

Esaiasson, Peter m.fl. (2003): *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad.* Stockholm: Norstedts juridik

Foucault, Michel (1993): *Diskursens ordning.* Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (1998): *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen.* Stockholm: Carlssons Bokförlag

Holmström, Charlotta (2008): *Prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige: omfattning, förekomst och kunskapsproduktion* i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.)(2008): *Prostitution i Norden. Forskningsrapport TemaNord 2008:604.* Köpenhamn: Nordiska ministerrådet

Kulick, Don (2005): *400 000 perversa svenskar* i Kulick, Don (red.)(2005): *Queersverige.* Stockholm: Natur och kultur

Kuosmanen, Jari (2008): *Tio år med lagen. Om förhållningssätt till och erfarenhet av prostitution i Sverige* i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.)(2008): *Prostitution i Norden. Forskningsrapport TemaNord 2008:604.* Köpenhamn: Nordiska ministerrådet

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam (2005): *Kvalitativ metod – en introduktion* i Larsson, Sam & Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Pettersson, Tove & Tiby, Eva (2003): *Skapande och återskapande av prostitution* i Lander, Ingrid & Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red)(2003): *Feminiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur

Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas

Rubin, Gayle (1985/1992): *Thinking sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality* i S. Vance, Carole (edt.)(1992): *Pleasure and danger. Exploring female sexuality*. London: Pandora Press

Sandell, Göran m.fl. (1996): *Könsköparna: varför går män till prostituerade?* Stockholm: Natur och kultur

Siring, Annelie (2008): *Sexhandel, sexköpslagstiftning och myndighetsförståelse: Ett svenskt exempel* i Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red.)(2008): *Prostitution i Norden. Forskningsrapport TemaNord 2008:604*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet

SOU 2010:49 *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Fritze

SOU 1995:15 *Könshandel*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Fritze

SOU 1995:17 *Remissammanställning: 1993 års domarutrednings betänkande (SOU 1994:99)* Statens offentliga utredningar. Stockholm: Fritze

Svanström, Yvonne (2004): *Handel med kvinnor: Debatten i Sverige och Nederländerna om prostitution och trafficking* i Florin, Christina & Bergqvist, Christina (red.)(2004): *Framtiden i samtiden – könsrelationer i förändring i Sverige och omvärlden*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier

Wibeck, Victoria (2000): *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Östergren, Petra (2006): *Porrt, horor och feminister*. Stockholm: Natur och kultur

Tidsskrifter

bang år 2004 nr 1, artikel: *Inte närmare än så här*

Webbadresser

Nationalencyklopedin (2011-04-13): www.ne.se Sökord: prostitution

Vetenskapsetiska rådet (2011-04-13): <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Informationsblad!

Vi är två socionomstudenter på Göteborgs Universitet som under vårterminen 2011 ska skriva en c-uppsats. Vi har valt att skriva om hur socialarbetare ser på prostitution och på prostitutionens aktörer. Vi vill därför göra en fokusgruppintervju eller enskilda intervjuer på Kompetenscenter Prostitution i Malmö respektive Prostitutionsgruppen och KAST i Göteborg. En fokusgruppintervju tar ungefär 1½ - 2 timmar och en enskild intervju tar max en timme. Både vad gäller fokusgrupper och enskilda intervjuer ser vi gärna att minst en medarbetare från respektive enhet (d.v.s. KAST, Prostitutionsgruppen och FAST) deltar.

Då det här gäller en c-uppsats är vår tidsram ytterst begränsad och vi skulle därför vilja utföra intervjuerna inom de närmsta två veckorna. Vi skulle vara oerhört tacksamma om vi kunde få till några intervjuer. Vi utgår naturligtvis från de forskningsetiska regler som Vetenskapsrådet har utformat vad gäller krav på informerat samtycke att delta, anonymitet för deltagarna liksom möjlighet att avbryta sin medverkan när som helst och konfidentiell behandling av intervjumaterialet. Under intervjuerna kommer vi att använda oss av en bandspelare, det inspelade materialet kommer dock enbart att användas av oss under arbetet med uppsatsen och kommer sedan att raderas.

Om ni har några frågor eller funderingar är ni välkomna att höra av er till oss!

Med vänliga hälsningar,

Frågeguide

- Skulle du vilja börja med att beskriva lite kort vad dina arbetsuppgifter är? Hur länge har du jobbat med detta? Utbildning?
- Vad är prostitution *för dig*? Hur skulle du beskriva prostitutionen som fenomen? Har prostitutionen förändrats över tid? Hur?
- Tror du att det finns specifika orsaker till prostitution? Vilka i så fall och varför?
- Vilka är det som säljer sex? Utifrån ditt arbete? Finns det andra ”typer” av sexsäljare som du inte möter i ditt arbete, vilka? Den lyckliga horan?
- Vad tror du det finns för motiv till att sälja sex?
- Vad kan det finnas för konsekvenser med att sälja sex? Positiva, negativa, för en själv, för ens omgivning, samhället...
- Vilka tror du det är som köper sex? Utifrån ditt arbete? Finns det andra ”typer” av sexsäljare som du inte möter i ditt arbete, vilka? Den lycklige/bekymmerslöse sexköparen?
- Tror du att det finns specifika motiv till att köpa sex? Vilka är dessa i så fall?
- Vad kan det finnas för konsekvenser med att köpa sex? Positiva, negativa, för en själv, för ens omgivning, samhället...
- Hur ser du på sexköpslagen? Tror du att sexköpslagen har haft någon betydelse för hur socialarbetare ser på fenomenet prostitution? Har lagen haft någon betydelse för er målgrupp. Vad säger sexsäljarna själva om sexköpslagen?
- Har din syn på prostitution och på de som säljer och köper sex förändrats sedan du började arbeta med detta? Och under tidens gång? Hur och varför?